Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Факультет підвищення кваліфікації та перепідготовки

Кафедра психології

Шевченко Анна Юріївна

Особливості розвитку мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни

Кваліфікаційна (магістерська) робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійної програми Практична психологія

Науковий керівник:
Гальцова Світлана Василівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології

Рекомендовано до захисту
рішенням кафедри психології
Протокол № 11 від «29» січня 2025 р.

Завідувач кафедри Алла ВОЗНЮК

Суми – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....7

1.1. Сутність поняття «мотивація до успіху», основні підходи до вивчення мотивації до успіху, як психологічного феномену…….....7

1.2. Особливості прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.....15

1.3. Система чинників, які впливають на особливості прояву мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни.....26

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....39

2.1. Методика та процедура дослідження особливостей прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.....39

2.2. Аналіз результатів дослідження розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці та чинників, які впливають на неї.....43

2.3. Психологічні рекомендації щодо розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці.....48

ВИСНОВКИ.....63

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....66

ДОДАТКИ.....74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мотивація до успіху – це ключовий фактор, що впливає на формування особистості та визначає життєві досягнення молодої людини. Юнацький вік є критичним періодом, коли відбувається становлення основних цінностей, цілей і прагнень. Важливу роль у цей період відіграє мотивація як сукупність спонукальних чинників, що визначають діяльність людини. Свідомі чи несвідомі психологічні чинники спонукають людину до певних дій, визначають їх спрямованість та цілі. У цей час важливо сприяти формуванню внутрішньої мотивації, яка спонукатиме до подолання труднощів, саморозвитку та досягнення поставлених цілей.

Розвиток мотивації до успіху в юнацькому віці – це не лише вклад у майбутнє молодої людини, але й запорука формування покоління активних, цілеспрямованих і успішних особистостей. Завдяки підтримці та створенню сприятливих умов, кожен юнак і кожна дівчина можуть досягти своїх вершин. Вивчення цього питання може допомогти розробити ефективні педагогічні підходи, програми підтримки молоді та мотиваційні стратегії для досягнення кращих результатів у навчанні та житті.

Вивчення мотиваційних факторів, що сприяють успіху молодих людей, зараз переживає відродження своєї значущості та стає визначною галуззю наукових досліджень.

Мотивація виступає одним з ключових аспектів у психологічному вивченні особистості й має місце в багатьох теоріях особистості наступних науковців: Х. Хекхаузен [67], Д. Макклелланда [32], М. Шмир [69], С. Макаренко [31], А. Колот [23], О. Бандурка [3] та інші.

Питання розвитку мотиваційної сфери означено в працях І. Астремська [1], Л. Божок [4], Д. Гомела [9], О. Скориніна-Погребна [57], Л. Пасечнікова [51; 52] та інші.

Варто зазначити, що вагомий внесок у формування та розвиток теоретичних положень поняття «мотивація успіху» внесли багато вчених

країни та зарубіжжя. Серед них варто відзначити роботи А. Колота [23], О. Кревської [28], І. Котика [25] та інші.

Проте, незважаючи на те, що щодо феномену мотивації успіху опубліковано велику кількість досліджень у різних напрямках, питання вивчення репрезентації та розвитку цього конструкту в психології залишається відкритим, особливо в тому, що стосується конкретної ситуації прояву мотивації успіху у молоді, і на сьогоднішній день ми вважаємо це питання недостатньо розробленим.

Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатня наукова розробленість зумовили вибір **теми дослідження** «Особливості розвитку мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни».

Об'єкт дослідження – мотивація до успіху у юнацькому віці в умовах війни.

Предмет дослідження – особливості розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці в умовах війни.

Мета дослідження – визначити прояви мотивації до успіху в юнацькому віці в умовах війни та розкрити психологічні умови її розвитку.

Відповідно до мети поставлені такі **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність поняття «мотивація до успіху» та охарактеризувати основні підходи до вивчення мотивації до успіху, як психологічного феномену.
2. Розкрити особливості прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.
3. Проаналізувати систему чинників, які впливають на особливості прояву мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни.
4. Дослідити особливості прояву мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни, та чинники які впливають на неї.
5. Розробити психологічні рекомендації щодо розвитку мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни.

Відповідно до визначених завдань використовувались наступні **методи дослідження**: теоретичні (теоретичний аналіз та синтез, систематизація, порівняння і узагальнення даних наукових джерел); емпіричні методи (спостереження, тестування, стандартизовані методики); методи обробки та інтерпретації даних (метод описової статистики, кількісні та якісні із застосуванням методів математичної статистики); вивчення та систематизація методів, засобів та прийомів психологічного навчання.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розкритті основних підходів щодо дослідження мотивації до успіху, як психологічного феномену; визначенні особливостей прояву мотивації до успіху в юнацькому віці; виокремлені та характеризуванні чинників, що впливають на розвиток мотивації до успіху в юнацькому віці в умовах війни.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені рекомендації будуть сприяти підвищенню рівня мотивації до успіху в юнацькому віці, можуть використовуватися психологами закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти.

Апробація результатів дослідження. Наукові здобутки науково-дослідної роботи були представлені на науково-практичних заходах різного рівня: VII Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в роботі практичного психолог (Суми, 30.05.2024); II Всеукраїнський науково-практичний семінар «Актуальні питання практичної психології в умовах сьогодення» (Суми, 23.01.2025).

Основні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри психології та опубліковані у наукових статтях:

1. Шевченко А. Ю. Особливості мотивації до успіху осіб юнацького віку. *Психологічний супровід учасників освітнього процесу:* Інноваційні технології в роботі практичного психолога (матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2024 року, м. Суми) / за заг. ред. А. В. Вознюк, О. Ю. Василеги. [у 2-х ч.]. Ч. 2. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2024. С. 196–198.

2. Шевченко А. Ю. Розвиток мотивації до успіху в юнацькому віці засобами тренінгу. *Актуальні питання практичної психології в умовах сьогодення:* матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару «Актуальні питання практичної психології в умовах сьогодення» (23 січня 2025 р., м. Суми) / за заг. ред. А. В. Вознюк, О. Ю. Василеги. Суми: НВВ КЗ СОІППО. 2025. С. 201–204.

Структура і обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, а також списку використаних джерел, що нараховує 73 найменування, з них 2 – іноземною мовою. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок. Робота містить 1 таблицю, 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1. Сутність поняття «мотивація до успіху», основні підходи до вивчення мотивації до успіху, як психологічного феномену

Одним із важливих напрямків у психології є вивчення закономірностей мотивації до успіху, оскільки це відіграє важливу роль у житті людини. Цей факт обумовлений досить швидкими темпами розвитку сучасного суспільства. Для виконання діяльності потрібно мати високий рівень мотивації, але якщо він занадто високий, активність і напруга зростають, що призводить до небажаних наслідків, таких як зниження працездатності, дисфункція та поведінка. Таким чином, занадто високий рівень мотивації призводить до таких негативних наслідків, як стрес, надмірне напруження і, як наслідок, погіршення самої діяльності [13].

Мотиваційна сфера людини постійно розвивається, це цілісна та ієрархічна система, що відображає предмет потреби та стан людини. Тому найважливішою частиною, яка описує мотиваційну сферу людини, є ієрархічна система мотивів. Важливим є також ступінь усвідомлення мотивів та здатність контролювати вторинні мотивації.

О. Скориніна-Погребна вважає, що мотивація – це не лише мотиви, а й ситуативні чинники, які є досить динамічними та мінливими [57].

А. Колот вважає мотивацію сукупністю внутрішніх та зовнішніх рушійних сил, які мотивують поведінку людини, визначають поведінку та форми діяльності, а також надають спрямованості діяльності, спрямованій на досягнення особистих цілей та цілей організації. Це сукупність усіх мотивацій, які впливають на поведінку людини [23].

Д. Богиня трактує мотивацію як суб'єктивну сторону діяльності людини, яка представлена широким спектром потреб, бажань, почуттів та інтересів [2].

О. Сердюк розглядає мотивацію як процес спонукання та стимулювання кожного індивіда в цілому до результативної діяльності для досягнення особистих цілей та головної мети [58].

Ф. Хміль визначає мотивацію як стимулювання певної поведінки людини, зумовленої напруженням між потребами і можливістю їх задоволення [68].

В. Нестерчук вважає мотивацію як процес спонукання людини чи групи людей на досягнення цілей, що включає в себе мотиви, інтереси, потреби та захоплення [40].

С. Занюк аналогічно розглядає мотивацію – як готовність індивіда прикладати значних зусиль для досягнення цілей організації за умови, що ці зусилля сприяють задоволенню його потреб [12].

Мотивація успіху – це особливий тип людської мотивації. Мотивація успіху – це мотивація, спрямована на кращі показники в будь-якій діяльності, з акцентом на досягнення результату. Мотивація успіху проявляється в готовності суб'єкта наполегливо працювати і бажанні досягти більшого успіху в житті.

Дослідниця О. Дніпрова розглядає мотивацію досягнення як структурне утворення, мотивоване успіхом або уникненням невдачі, і включає в себе такі фактори, як потреба в досягненні мети та її очікування, інструментальні дії, афективні стани, наслідки діяльності та відповідне ставлення оточуючих. Це може призвести до напруження в межах можливості задоволення потреби, що може призвести до конфліктів [10].

Мотивація до успіху – це структурне утворення, в якому мотивація до успіху та уникнення невдач складається з таких компонентів: потреба в досягненні та передбаченні цілей, інструментальна діяльність, емоційні стани, результати діяльності та ставлення до оточуючих.

На думку Х. Хекхаузена, мотивацію до успіху можна визначити як спробу збільшити або зберегти максимально можливий людський потенціал

для всіх видів діяльності, до яких можна застосувати критерії успіху і де здійснення цих заходів може призвести або до успіху, або до невдачі [67].

Мотивація до успіху орієнтована на певний кінцевий результат досягнутий на основі власних особливостей, а саме: досягнення успіху або запобігання невдачам. Це рухає людину до «природного» результату низки пов'язаних з цим дій.

Поступово реалізується чітка послідовність дій. Мотивація успіху характеризується постійною переоцінкою мети. Х. Хекхаузен вважав, цю особливість мотивації успіху важливою, оскільки ланцюжок дій, спрямованих на досягнення мети, може перериватися на певний час, іноді на місяці або роки. Іншою важливою особливістю мотивації успіху, на його думку, є постійне повернення до перерваного заняття.

У дослідженнях Д. Мак-Клелланда було зафіксовано, що студенти, у яких був досить високим показник мотивації до успіху, через багато років після закінчення університету мали значно вищі професійні досягнення (у сфері економіки і політики), ніж мотивовані уникненням невдачі [32].

На думку вченого Д. Мак-Клелланда, існує потреба досягти «несвідомої мотивації робити краще, щоб досягти рівня досконалості». Він також визначив наступні характеристики, властиві людям з високим рівнем мотивації до успіху:

– пріоритетом є робота в максимальних умовах стимулювання мотивації до успіху;

– мотивація до успіху не завжди призводить до вищих результатів порівняно з іншими;

– прийняття особистої відповідальності за діяльність, що виконується в ситуаціях з низьким або середнім ризиком;

– вибірковий зворотний зв'язок за результатами своєї діяльності;

– постійний пошук найбільш ефективних способів виконання завдань.

Д. Мак-Клелланд стверджував, що мотив досягнення безпосередньо залежить від рівня економічного розвитку суспільства. Однак він не врахував

відмінності мотиву досягнення в різних культурах, оскільки в якості прикладу для свого дослідження використовував американських службовців. Не всі культури пов'язують досягнення з роботою. У багатьох країнах Південної Америки мотив досягнення пов'язаний із сімейними стосунками, тоді як в Японії мотив досягнення пов'язаний із співпрацею та груповими досягненнями. Д. Мак-Клелланд виділяє три основні характеристики людей, які характеризуються сильним бажанням досягти успіху. Ці люди віддають перевагу відповідальності за різні завдання; схильні приймати заздалегідь розрахований ризик; ставити реалістичні та досяжні цілі; вони потребують визнання за свої заслуги [32].

У нашій роботі *ми беремо за основу визначення вченого А. Колотая, який вважає мотивацію до успіху сукупністю внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації.* Це сукупність усіх мотивів, які справляють вплив на поведінку людини [23].

За його словами, мотивацією до успіху можна назвати спробу підвищити або підтримати високий рівень людських здібностей, придатних для діяльності, яку можна оцінити з точки зору успіху чи невдачі. Він також виділив наступні ознаки спонукання до успіху:

– сама ідея чогось означає два результати: або успіх, або невдача. На досягнення успіху орієнтовані люди, які мають високий рівень мотивації;

– мотивація до успіху відображається в тих видах діяльності, які вказують на можливість вдосконалення;

– завдання повинні бути середньої складності;

– мотивація до успіху завжди орієнтована на мету, кінцевий результат (це не виключає можливості перегляду цілей);

– типово для людей з високою мотивацією успішно повернутися до незавершеного бізнесу та завершити його.

На думку М. Шмиря, потреба в мотивації до успіху характеризується такими поняттями: робити складні речі; контролювати, маніпулювати та організовувати по відношенню до фізичних об'єктів, людей та ідей; робити речі якомога швидше і незалежно; долати перешкоди і досягати високих результатів покращувати результати; конкурувати і перевершувати інших; проявляти таланти і підвищувати самооцінку [69].

Однією з найбільш плідних концепцій, яка успішно використовується для пояснення успіху в мотивації, є теорія О. Кочаряна. Згідно з нею, різні причини успіху та невдач можна оцінити за двома параметрами: локалізацією та стабільністю. Перший з цих параметрів вказує на те, що людина вважає причиною свого успіху чи невдачі – в собі чи в ситуаціях, які не залежать від неї. Стабільність розглядається як стійкість або міцність відповідних причин [22].

Існують різні підходи тобто теорії до вивченя мотивації до успіху в індивідів. Деякі дослідники поділяють їх на два види: змістовні та процесійні. Ми пропонуємо розглянути змістовну теорію як один із підходів у вивчені мотивації до успіху. Зокрема вчений А. Леонтьєв [29]. розглядає мотивацію до успіху у роботах американського дослідника Генрі Маррей нарівні з органічними (первинними) виокремив вторинні (психогенні) потреби, які вбачав результатом навчання і виховання: потреба у досягненні успіху, агресії, незалежності й протидії, повазі й захисті, домінуванні та привернені уваги, уникненні невдач, допомозі й взаєморозумінні, пізнанні та поясненні тощо. В соціопсихічній теорії мотивації Е. Мейо надано значення нематеріальним стимулам і мотивам, особливо тим, що передбачають сприйняття індивіда групою, заохочення його дій іншими людьми. Американський психолог А. Маслоу розглядав проблеми мотивації до успіху крізь призму ієрархії потреб людини, і ми схиляємось більше до неї, виокремлює серед них:

– фізіологічні потреби;

– потреба в безпеці;

– соціальні потреби (належності, причетності, статусу, любові);

– потреба поваги, визнання;

– потреба в самоактуалізації.

Мотивація до успіху результату пов’язана з проявом таких рис волі, як терпіння та наполегливість. Основою мотиву до успіху є прагнення людини до оволодіння, суперництва, до роботи (бажання відчути задоволення від добре виконаної роботи). Одним з найважливіших представників вітчизняної психології, що займається питанням мотивації, є А. Леонтьєв [29].

Мотиви – це об'єктивні речі, які спонукають і спрямовують діяльність, реалізацію певних потреб, їх виявлення або задоволення. Первинним мотивом у діяльності людини є предметний мотив. Ця мотивація займає провідну позицію, найчастіше проявляється в поведінці людини, а також є найважливішою для розвитку особистості. Саме підпорядковані мотиви виконують спонукальну функцію: за О. Леонтьєвим, мотив досягнення успіху означає цілеспрямованість діяльності, організованість і наполегливість дій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Т. Гордева підкреслює, що мотивація до успіху – це мотивація працювати на результат. Діяльність, орієнтована на результат, пов'язана з цілеспрямованою зміною себе, інших і світу. Ця діяльність мотивується бажанням щось покращити або вдосконалити [8].

Науковець С. Максименко визначає мотивацію досягнення успіху як результат функціональної системи інтегрованих афективних і когнітивних процесів, що регулюють процес діяльності в ситуації досягнення протягом усього її виконання. До них відносять мотивацію до відновлення (спонукання та ініціювання діяльності), мотивацію вибору (процес вибору цілей і відповідних дій), мотивацію виконання (регуляція і контроль виконання проекту) і мотивацію після виконання (процес завершення однієї дії або переходу до іншої) [33].

Суб'єкти, початковою мотивацією яких є невдача, часто висловлюють невпевненість у собі, сумніваються в успішності результату і бояться

критики. Вирішуючи певне завдання, особливо те, яке може закінчитися невдачею, такі люди зазвичай відчувають негативні емоції. Такі люди не люблять таку діяльність. Суб'єкти, які займаються діяльністю, де є вектор на успіх, здатні більш точно оцінювати свої здібності, успіхи і невдачі. Такі люди обирають спеціалізації, які відповідають їхнім знанням, умінням і навичкам. Натомість тих, хто орієнтується на невдачі, часто визначає відсутність професійного самовизначення. Зазвичай вони обирають надто легкі або надто складні види діяльності. Вони часто не звертають уваги на справжню силу своїх здібностей, мають неадекватну самооцінку (занижену або завищену) і нереалістичні очікування [51].

Для тих, хто прагне досягти успіху в будь-якій діяльності, привабливість та інтерес до вирішення проблем після невдачі тільки зростатиме. І навпаки, ті, кого турбують лише невдачі, будуть вирішувати такі проблеми з меншим інтересом. Люди, які налаштовані на успіх після першої невдачі, з більшою ймовірністю досягнуть кращих результатів. Однак ті, хто спочатку налаштовані на невдачу, навпаки, досягнуть хороших результатів лише після того, як досягнуть успіху [53].

Поняття мотиваційної сфери, мотивації та мотивації нерозривно пов'язані між собою і використовуються для позначення процесу формування установок і смислів, прийняття рішень і вибору моделей поведінки в певних умовах діяльності [43].

Мотивація сама по собі не гарантує успіху чи досягнення мети. Це лише початковий імпульс, який спонукає нас до дії. Для успіху потрібні чіткі цілі, план дій і наполегливість. Мотивація допомагає нам зосередитися на наших цілях і визначити, як їх досягти. Мотивація дає енергію і витримку для подолання труднощів і невдач.

Крім того, мотивація є важливим фактором для саморозвитку та внутрішнього задоволення. Мотивація спонукає нас до постійного самовдосконалення та розвитку, відкриває нові перспективи та можливості

для особистісного зростання. Мотивація допомагає нам реалізувати свій потенціал і зробити значний внесок у навколишній світ [1].

Мотивація, яка розглядається як процес, теоретично може бути виражена у вигляді 6 наступних етапів.

Природно, розгляд такого процесу досить умовно, оскільки в реальному житті немає чіткого розмежування етапів і немає окремого процесу мотивації [38].

Перша стадія – виникнення потреб.

Потреби з'являються у вигляді того, що людина починає відчувати, що їй чогось не вистачає. Вона з'являється в певний час і починає «вимагати», щоб людина побачила можливість і зробила певні кроки для її задоволення. Потреби бувають дуже різними. Умовно можна розбити на три групи потреб: фізіологічні, психологічні, соціальні [50].

Друга стадія – пошук шляхів усунення потреби.

Якщо потреба виникла і створює проблеми для людини, то він починає шукати можливості усунути її: задовольнити, придушити, не зауважувати. Виникає необхідність щось зробити, щось зробити.

Третя стадія – визначення цілей (напрямки) дії.

Людина фіксує, що потрібно зробити щоб досягти потрібного результату та задовольнити власні потреби. На даній стадії відбувається ув’язування чотирьох моментів:

– що я повинен одержати, щоб усунути потребу;

– що я повинен зробити, щоб отримати те, що бажаю;

– якою мірою я можу домогтися того, чого бажаю;

– наскільки те, що я можу одержати, може усунути потребу.

Четверта стадія – здійснення дії [16].

На цій стадії людина витрачає зусилля для того, щоб здійснити дії, які в кінцевому рахунку повинні надати йому можливість одержання чогось, щоб усунути потребу. Тому що процес роботи робить зворотний вплив на мотивацію, то на цій стадії може відбуватися коригування цілей.

П’ята стадія – отримання винагороди за здійснення дії.

На даній стадії з’ясовується те, наскільки виконання дій дало бажаний результат. Залежно від цього відбувається або ослаблення, або зберігання, або ж посилення мотивації до дії.

Шоста стадія – усунення потреби.

Залежно від ступеня зняття стресу яке викликане потребою, та від того, чи викликає потреба в послаблені або посилення мотиваційної діяльності, та як людина зможе впоратися з нею [18].

Отже, мотивація є початковим етапом активності людини. Вона формується, коли ціль пов'язується з особистісними цінностями, і чим важливіші цінності, тим сильніша мотивація.

1.2. Особливості прояву мотивації до успіху в юнацькому віці

Мотивація є початковим етапом активності людини. Вона формується, коли ціль пов'язується з особистісними цінностями, і чим важливіші цінності, тим сильніша мотивація.

На думку Х. Хекхаузена, мотивацію до успіху можна визначити як спробу збільшити або зберегти максимально можливий людський потенціал для всіх видів діяльності, до яких можна застосувати критерії успіху, і де здійснення цих заходів може призвести або до успіху, або до невдачі [67].

Формування мотивації досягнення успіху відбувається за трьома основними напрямами

– формування рівня домагань (особистісних стандартів) як уміння ставити перед собою реалістично високі цілі, орієнтовані на особисті ресурси;

– формування атрибуції своїх здібностей (усвідомлення молодою людиною своїх сильних і слабких сторін, своїх можливостей і зусиль, необхідних для досягнення результатів);

– контроль за наслідками своїх дій Формування самооцінки як основи для [25].

Кожен вік – це особливий етап психічного розвитку, який характеризується низкою специфічних для цього віку рис особистості. Певні вікові етапи характеризуються типом ініціативної активності, характером мислення, його спрямованістю, особливостями мови, ступенем самостійності, розвитком емоційної сфери та іншими показниками.

Юнацький вік традиційно вважається періодом інтенсивного прояву самосвідомості особистості. Цей процес визначається, з одного боку, внутрішніми закономірностями розвитку, а з іншого – об'єктивним контекстом, в якому відбувається становлення особистості [31].

Згідно з періодизацією розвитку особистості за Д. Б. Ельконіним юнацький вік починається з 14 до 16 років [11].

Юнацький вік – це часовий зеніт формування особистості, потреби котрої чітко визначені у часі та пов’язані з майбутнім.

Юнацтво – це «ранок життя», що забезпечує творчу продуктивність, імовірність якомога більшої самореалізації протягом подальшого життя [36].

Юнацький вік – завершальний етап розвитку особистості, етап самовизначення та вибору життєвого шляху. Важливу роль у цей період відіграє мотивація як сукупність спонукальних чинників, що визначають діяльність людини. Свідомі чи несвідомі психологічні чинники спонукають людину до певних дій, визначають їх спрямованість та цілі.

Розвиток пізнавальних процесів у молодих людей визначається загальним характером їхньої психічної діяльності. Темп розумового розвитку сповільнюється, але значно ускладнюється його якість, формується світогляд як система поглядів на дійсність. Молода людина опановує складні інтелектуальні завдання, значно збагачує поняття, розмежовує інтереси та здібності. Формуються індивідуальні стилі розумової діяльності [72].

У юнацькому віці когнітивні процеси зазнають важливих змін, а їхні параметри наближаються до рівня «дорослості». Зокрема, набувають подальшого розвитку такі специфічні для людини, соціально зумовлені види

когнітивних процесів, як спонтанна та довільна увага, спостережливість, теоретичне мислення, словесно-логічна пам'ять, мовлення, уява тощо.

Покращується координованість когнітивних процесів та свідоме ставлення молоді до їх використання у вирішенні складних навчально-пізнавальних завдань. Мислення має важливий вплив на когнітивну сферу молоді та інтелектуалізує пізнавальні процеси. Сприйняття включає в себе дослідження та міркування [48].

Діти досягають юнацького віку, який характеризується якісним поштовхом у розвитку самопізнання. У юнака починає формуватися доросла позиція. Навіть, якщо ця позиція ще не відповідає об'єктивному життєвому статусу підлітка, її поява означає, що юнак суб'єктивно вступив у нові відносини зі світом дорослих, їх світом цінностей, мотивів дій і діяльності. Водночас, юнак опиняється всуперечливому становищі. Він в же не дитина, але об'єктивно ще не включений у дорослу культуру.

Юнацький вік – це перехідний період від фізичної до соціальної зрілості. Основними подіями в цей період є самопізнання, розвиток рефлексії, усвідомлення індивідуальності та рішучість будувати власне життя [54].

Старшокласники стикаються з необхідністю самовизначення та вибору життєвого шляху. Старшокласники дивляться на сьогодення з перспективи майбутнього. Вони готуються до фізичних та емоційних навантажень. Однією з головних цілей і прагнень підлітків є розвиток рівних і міцних стосунків з іншими, включаючи вчителів, однокласників, друзів і сімейні стосунки. Водночас вони знімають тривогу і напругу, нормалізують самооцінку, завершують статеву ідентифікацію і формують свою психологічну стать [47].

Разом з тим, у більшості осіб юнацького віку спостерігається зниження успішності, інтересу до навчання. Це викликано такими причинами:

– привабливість школи полягає не стільки в навчальній діяльності, скільки в можливості спілкування з однолітками;;

– розширюється коло інформації і життєвих зв'язків.;

– нові вимоги в середній школі – поява нових вчителів, зростають вимоги до самостійності в навчальній діяльності;

– внаслідок актуалізації професійного вибору юнак поділяє навчальні предмети на «важливі і неважливі» [55].

Деякі юнаки переживають так званий «мотиваційний вакуум». Це коли короткострокова зовнішня мотивація до навчання (оцінка, похвала, примус) вже не влаштовує підлітка, а довгострокова внутрішня мотивація (прагнення до знань, успішної майбутньої соціалізації) ще не створена або несформована. Якщо в початковій школі пізнавальні мотиви переважали над зовнішніми, то в юнацькому віці просто змінюється характер навчального процесу [30].

Отже, процес прояву у юнцькому віці мотивації до успіху, має на меті ряд положень:

– мотивація до успіху має виходити від самої особистості, а не ззовні;

– агресивне переконання є неефективним у процесі розв'язання сумнівів і протиріч, що виникають у особи з проблемною поведінкою;

– особа має усвідомлювати наявність протиріч у своєму ставленні до проблеми; готовність до змін не виникає сама собою, а є результатом особистісних переживань;

– партнерські стосунки можуть допомогти особистості досягти бажаних змін тощо [24].

Мотивами на цьому рівні зазвичай є усвідомлені потреби. Потреби, інтереси та мотивації суттєво змінюються в період статевого дозрівання, оскільки статеве дозрівання повністю завершується, починається фізіологічне дозрівання і всі основні новоутворення вже завершилися в період статевого дозрівання.

Таким чином, існують певні особливості психологічних аспектів розвитку особистості в юнацькому віці, які мають значний вплив на прояв мотивації юнаків.

Розвиток особистості юнака – це процес формування світогляду, тобто системи поглядів на світ, суспільне життя, його минуле і майбутнє, мораль, науку, мистецтво, людину і сенс його життя. Розвиваючись, юнаками та дівчатами, впливаючи на формування їхніх ціннісних орієнтацій, поведінку, ставлення до людей та плани на майбутн [11].

Однією з типових реакцій на кризу є переоцінка цінностей. Молоді люди можуть замислитися над сенсом життя, своїми пріоритетами та цінностями, переоцінити своє ставлення до освіти, кар'єри, стосунків та соціальних обов'язків. В результаті деякі цінності та мотивації можуть зміцнитися, то дія можуть змінитися або відступити на другий план.

Мотивація також відіграє важливу роль у юнацьких кризових ситуаціях. Молоді люди можуть мати труднощі з постановкою цілей, прагненням до успіху і пошуком мотивації для досягнення своїх цілей.

Кризові ситуації можуть викликати почуття безпорадності та безнадійності, що призводить до зниження мотивації та сили волі. Однак кризи також можуть сприяти розвитку цінностей і мотивації. Деякі юнаки відкривають для себе нові інтереси, розробляють стратегії подолання труднощів і стають більш рішучими у досягненні своїх цілей. Криза може бути рушієм особистісного зростання та самовизначення [73].

Суперечності в мотиваційній сфері в юнацькому віці можуть мати багато варіацій через появу нових потреб, пов'язаних з якісним переходом від дитинства до юності. До таких потреб в основному відносяться:

– намагання подолати у своїй самореалізації межі школи та батьківського оточення;

– потреба зрозуміти свій внутрішній світ та прагнення до адекватної самооцінки;

– потреба відповідати не тільки вимогам тих, хто його оточує, а й в першу чергу власним вимогам та самооцінці;

– потреба самоствердитись та зайняти своє місце та статус серед однолітків та дорослих;

– потреба стати самостійним гравцем та впливати на дійсність та світ в цілому;

– потреба знайти свою правду, підлітки відходять від надуманих зразків «попереднього покоління», перестають виконувати вимоги дорослих, активно відстоювати свої права на самостійність;

– потреба у захищеності як правило через ідентифікацію підлітків з неформальними спільнотами;

– потреба бути і вважатися дорослим [42].

Мотиваційна сфера юнаків є одним з найбільш складних періодів у становленні особистості та надзвичайно динамічним за швидкістю змін та глобальністю внутрішніх перетворень. Юнацький вік є продовженням безперервних змін, які почались від народження дитини, але його особливістю є одночасна перебудова всіх складових особистості: фізіологічне, статеве дозрівання, нові соціальні форми взаємодії, нові психічні новоутворення, нове уявлення про самого себе [4].

Особистості із мотивом до успіху притаманні такі прояви:

– ситуація досягнення як особистий фактор;

– упевненість в успішному наслідку;

– активний пошук інформації для судження про свої успіхи;

– готовність узяти на себе відповідальність і рішучість у невизначених ситуаціях;

– велика інтенсивність прагнення до мети;

– отримання підвищеного задоволення від цікавих задач;

– бажання робити більш чи менш складну роботу, але таку, яку можна реально виконати;

– відсутність ентузіазму до розв’язання нескладних чи простих задач;

– здатність не розгубитися в ситуації змагання чи перевірки здібностей;

– прагнення до розумного ризику;

– середній, реалістичний рівень домагань;

– велика завзятість у випадку виникнення перешкод;

– підвищення рівня домагань після успіху та зниження після невдачі [71].

Мотивація успіху формується за умови, коли юнак потрапляє у ситуацію успіху, і цей досвід закріплюється, але у конкурентному споживацькому середовищі обдарована дитина не має можливості відчути успіх, не змінюючи власні моральні принципи. Прояв мотивації успіху в обдарованих дітей можливий лише у колективі, де основоположними принципами є співробітництво, а не конкуренція, гуманізм, а не ефективність. Важливим є те, щоб колектив був залучений до процесу суспільно-корисної діяльності. За таких умов обдарована дитина органічно висувається на лідерські позиції за рахунок власних видатних здібностей у тій чи іншій діяльності, відчуває повагу оточуючих і, зрештою, успіх [42].

У цей період стрімко просувається процес на системному рівні організації мотиваційної сфери. Основним системоутворюючим фактором є системна організація мотиваційних механізмів, які є механізмами формування цінностей, ідеалів та смислових зв'язків. Формування нових світоглядних уявлень та сприйняття інших людей, а також нових навичок оцінки себе та власної поведінки поступово переорієнтовують світогляд з егоцентричної на соціоцентричну систему.

Мотиваційні компоненти при цьому забезпечують прояв особливих здібностей в осію юнацького віку:

– кристалізація основних моральних критеріїв співіснування;

– намагання використовувати одинакові вимоги до інших і себе;

– орієнтація своєї діяльності не на тимчасовий результат, а на кінцевий результат та способи його досягнення;

– формування відчутті тотожності самому собі у часі та перспективі;

– здатність бачити та враховувати потреби оточуючих.

Побудова наближеного до реальності образу світу потребує кардинальної зміни всіх життєвих планів особистості. Формування структури

життєвого плану передбачає відповідь на такі основні питання: ким бути, яким бути, та що для цього необхідно [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що юнаки мають відмінні риси у сфері мотивації:

– орієнтування на соціальну адаптацію та перехід до соціальної зрілості;

– переважання внутрішнього контролю у поведінці;

– формування відповідальності за власні вчинки;

– підвищений інтерес до своїх емоцій і почуттів;

– розвиток пізнавальних процесів до рівня дорослої людини та формування індивідуального стилю розумової діяльності;

– формування нових когнітивних та соціальних потреб;

– пошук та визначення своєї ідентичності;

– оцінка всіх подій з позиції майбутнього смислу свого життя;

– критичність по відношенню до минулого, завищений рівень домагань та недостатньо адекватна оцінка своїх можливостей;

– здатність наблизитись до реального оцінювання співвідношення фактично існуючого і потенційно можливого, зменшення максималізму та втрата ілюзій;

– розвиток власного «Я» та формування потреби в самореалізації та самоствердженні;

– підвищення значущості набуття знать та практичних навичок, навчально-професійна діяльність стає провідною;

– формування нового образу світу та перехід світоглядних позицій із егоцентричної системи на соціально центричну;

– потреба у формуванні несуперечливої смислової системи, що об’єднує уявлення про світ і про себе самого;

– поява можливості узгоджувати свої особисті і фізичні властивості з цілями, життєвими планами та ідеалами та очікуваннями колективу та суспільства;

– активне визначення своєї позиції відносно суспільно виробленої системи цінностей та професіоналізація особистості [33].

Таким чином, мотиваційна сфера є складною багато ієрархічною структурою, яка утворює цілісність як системне утворення в процесі життєдіяльності і проявляється вкожній дії у вигляді ставлення людини до світу, самої себе і соціального оточення. Єдиний спосіб зрозуміти, чому людина дієв тих чи інших умовах, – це об'єднати особистість, діяльність та її мотиваційні системи в одну ієрархічну систему. Таке розуміння підкреслює єдність життя і діяльності, нерозривний зв'язок міжособистістю, середовищем і світом, дозволяє більш повно і конкретно проаналізувати мотиваційну сферу на різних етапах становлення і розвитку індивіда.

Юнацький вік – це період значного фізичного, емоційного та когнітивного розвитку,під час якого мотивація досягнення відіграє важливу роль у становленні особистості.

Саме в цей період розвиток мотивації та досягнення успіху є сприятливиму навчальній, трудовій та ігровій діяльності дітей. Згодомцей мотив стає досить стійким і домінує над мотивом уникнення невдач, прискорюючи розвиток різних здібностей у юнацькому віці. На мотивацію досягнення успіху впливають такі особистісні якості, як самооцінка та рівень домагань.

Прояв мотивації до успіху здійснюється за трьома основними напрямками:

– формування рівня домагань особистості, або особистісного стандарту, як навички постановки реалістично високих цілей, орієнтованих на індивідуальний ресурс;

– формування атрибуції власних можливостей (усвідомлення підлітком своїх сильних і слабких сторін, власних здібностей і застосування необхідних зусиль для досягнення результату);

– формування самооцінки як основи для контролю над наслідками своїх дій [56].

Таким чином, формування у юнака мотивації до успіху, передбачає дотримання ряду положень:

– мотивація до успіху має виходити від самої особистості, а не ззовні;

– агресивне переконання є неефективним у процесі розв'язання сумнівів і протиріч, що виникають у особи з проблемною поведінкою;

– особа має усвідомлювати наявність протиріч у своєму ставленні до проблеми; готовність до змін не виникає сама собою, а є результатом особистісних переживань;

– партнерські стосунки можуть допомогти особистості досягти бажаних змін тощо [45].

Мотив на даному рівні – це, як правило, усвідомлена потреба. У юнацтві повністю закінчується статеве дозрівання, настає фізіологічна зрілість, всі основні новоутворення вже закінчились у підлітковому віці, тому суттєво змінюються потреби, інтереси та мотиви.

На фоні статевого дозрівання юнацька сексуальність набуває нових властивостей, відмінних як від сексуальності підліткової, так і від сексуальності дорослої людини. У юнаків та дівчат поки ще поєднуються чуттєво-сексуальні та духовно-соціальні компоненти ставлення до протилежної статі. Ці два елементи існують паралельно та проявляються по-різному у юнаків і дівчат [56].

Завершення розвитку певних біологічних механізмів створює передумови для формування нових когнітивних та соціальних потреб, які виявляються в намаганні самореалізуватись як особистості в нових соціальних умовах. Становлення індивідуальності особистості у цей період каталізується подальшим розвитком логічного мислення [14].

Завдяки розвитку інтелекту формується індивідуальний стиль розумової діяльності. Це, у свою чергу, дозволяє реально оцінювати співвідношення реально існуючого і потенційно можливого.

Пристосовуючись до дійсності, юнаки та дівчата зменшують максималізм та втрачають значну частину ілюзій.

Важливо зазначити, що мотиваційна сфера юнаків може значно відрізнятися в залежності від соціальної ситуації, національної та культурної приналежності, а також особистих рис характеру кожного конкретного юнака.

Вчені виділяють кілька факторів, які можуть запобігати прояву мотивації в юнацькому віці. До них відносяться:

1) відсутність цілей (якщо у юнака немає чітких цілей або він не розуміє, що йому насправді хочеться досягти, то ймовірність того, що він буде вмотивований досягти чогось, буде дуже низька);

2) відчуття безпорадності (якщо юнак почувається безпорадним або не вірить у свої можливості, це може спричинити відсутність мотивації; якщо він невпевнений у своїх здібностях або часто отримує негативну оцінку своїх досягнень, це може пригнічувати його бажання досягати успіху);

3) невідповідність задачі рівню навичок (якщо задачі або завдання, що стоїть перед юнаком, надто складні або надто прості для його рівня навичок, це може призвести до відчуття фрустрації або нудьги, що може знизити мотивацію до їх виконання);

4) невпевненість у своїх здібностях (якщо юнак почувається невпевненим у своїх здібностях або недостатньо компетентним, це може призвести до відчуття безпорадності та зниження мотивації);

5) відсутність підтримки (якщо юнак не отримує підтримки від дорослих, які знаходяться поруч з ним, це може призвести до відчуття самотності та безпорадності, що також може знизити мотивацію до досягнення цілей);

6) надмірна критичність (якщо юнак завжди критикує себе або свої досягнення, це може призвести до відчуття безнадії та незадоволення, що також може знизити мотивацію);

7) підвищена чутливість до невдач (якщо представник юнацького віку не навчився переживати невдачі та не розуміє, що вони є невід'ємною частиною життя та можуть бути корисними для розвитку, то це може знизити його мотивацію до досягнення цілей).

Таким чином, на мотивацію до успіху у юнацькому віці впливає сприйняття їхніх здібностей близькими та самими юнаками. Маючи достатню самооцінку та рівень домагань, молоді люди здатні ставити перед собою завдання і брати на себе відповідальність, які за рівнем складності відповідають їхнім особистим здібностям і можливостям.

1.3. Система чинників, які впливають на особливості прояву мотивації до успіху у юнацькому віці в умовах війни

У сучасному світі періоди воєнного стану створюють серйозні виклики для суспільного розвитку та впливають на багато сфер життя, в тому числі на мотивацію молоді до успішного навчання. Дослідження динаміки мотивації та її ролі у навчанні в умовах воєнного стану все ще бракує.

Повномасштабна війна України з росією має серйозні наслідки для українців. Психічні переживання та стресові ситуації, а також економічні ризики, екологічна нестабільність та не визначеність життєвих перспектив негативно впливають на особистість та її мотиваційну сферу, спричиняють негативний психоемоційний вплив. Аналіз теоретико-методологічного матеріалу з досліджуваної проблеми свідчить, що на сучасному етапі в психології відсутнє узагальнене визначення поняття «мотивація досягнення» [41].

Тому детальне дослідження сутності та структури мотивації до успіху, а також демонстрація чинників, критеріїв, характеристик, умов, засобів, тенденцій та індивідуально-типологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери, особливо в умовах війни, має важливе теоретичне та практичне значення.

У сфері мотивації юнаків важливими елементами є формування світогляду та майбутніх життєвих планів. Мотивація стає частиною системи з певною ієрархією, що відображає тенденції в ключових, соціально важливих мотиваціях. Важливо враховувати, що мотивація, головною метою якої є виживання та перемога у війнах, немає позитивного впливу на мотивацію

досягнення успіху в навчанні, оскільки увага зосереджується на інших пріоритетах [9].

Як вважають О.Піменова та О. Гапончук виявлення особливостей мотивації до успіху в осіб юнацького віку є особливо актуальним в умовах війни з кількох причин:

1) війна впливає на психологічний стан юнаків, що призводить до зниження мотивації до навчання (колидіти відчувають страх, тривогу і депресію, їхня здатність концентруватися і вчитися погіршується);

2) ситуація війни може вплинути на доступ до освіти та її якість (руйнування шкіл та університетів, перебоїв навчанні через переміщення та міграцію – все це робить доступ до якісної освіти практично неможливим);

3) війна може вплинути на економічне становище сімей з молодими людьми (сім'ї можуть втратити роботу, майно і засоби до існування, що може стати перешкодою для оплати освіти і призвести до зниження мотивації дітей) [46].

Юнацький вік характеризується ціннісною орієнтацією та формуванням світогляду, на основі якого будується особистий та професійний світогляд. Формування більш-менш чіткого світогляду задає певну орієнтацію, стабілізує особистість, зберігає гармонію та емоційну рівновагу. Формування світогляду характеризується низкою чинників: кристалізація основних моральних норм співжиття; намагання застосовувати однакові вимоги до інших і до себе; орієнтація діяльності на кінцеві результати та шляхи їх досягнення, а не на тимчасові результати; формування почуття ідентифікації з собою в час і та перспективі; здатність розуміти і враховувати потреби інших. Нижче наведено деякі з найважливіших аспектів розвитку юнаків.

Юнацький вік є важливим сегментом суспільства, а її мотиваційні чинники та результати визначають майбутню траєкторію розвитку та впливають на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Специфіка юнацької мотивації варіюється, включаючи внутрішні (особисті цілі,

інтереси, цінності) та зовнішні (соціальний тиск, вплив оточення, ЗМІ) чинники [41].

Дослідження мотивації до успіху корисні для розуміння того, як різні мотиваційні чинники впливають на навчання, професійний розвиток, особистісний розвиток та громадянську участь молодих людей. Вивчення цього питання може допомогти розробити ефективні педагогічні підходи, програми підтримки молоді та мотиваційні стратегії для досягнення кращих результатів у навчанні та житті. Важливо також брати до уваги мінливі умови сучасного світу, які можуть впливати на мотивацію та результати навчання молодих людей, такіяк технологічний прогрес, соціальна напруженість та економічні труднощі [9].

Мотивація має значний вплив на рівень домагань підлітків, оскільки юнацький вік вважається періодом інтенсивного особистісного розвитку та формування життєвих перспектив і цінностей. Мотиваційні характеристики можуть мати значний вплив на цілі, які молоді люди ставлять перед собою, та рівень очікувань від життя і власних досягнень. Певні мотиваційні характеристики успіху, такі як внутрішнє прагнення до досягнення, самореалізації, бажання бути визнаним і бажання заявити про себе у світі, можуть сприяти високому рівню домагань молодих людей. У той же час, зовнішні фактори, такі як соціальний тиск, очікування батьків та однолітків, також можуть впливати на цілі, які молоді люди ставлять перед собою.

Якщо особистість оточена позитивними рольовими моделями успіху або якщо однолітки підтримують її у постановці амбітних цілей, вона більш вмотивована до успіху та досягнення вищих рівнів досягнень. І навпаки, негативні мотиваційні фактори, такі як страх невдачі, можуть пригнічувати амбіції та мотивацію. Тому вивчення впливу мотиваційних характеристик на рівень успішності серед молоді може допомогти зрозуміти, які фактори сприяють або перешкоджають досягненню успіху в критичні моменти їхнього життя.

Оскільки цифрові технології стають дедалі важливішим елементом у житті сучасної молоді, дослідження впливу технологій, зокрема використання інтернету та соціальних мереж, на мотивацію до успіху є ще одним важливим напрямком. Розробка ефективних мотиваційних стратегій та вивчення їхнього впливу на рівень домагань допоможе розробити більш дієві програми та підходи для підтримки мотивації. Нарешті, дослідження довгострокового впливу мотивації дітей до успіху на їхнє майбутнє професійне та особисте життя може допомогти зрозуміти, які фактори впливають на успіх і задоволеність у різних сферах життя.

Як свідчать соціально-психологічні дослідження, наприклад, мотивація до навчання не є однорідною і залежить від безлічі факторів, серед яких індивідуальні особливості юнака, характер найближчої референтної групи та рівень розвитку колективу. З іншого боку, мотивація поведінки людини є психічним явищем і тому завжди відображає погляди, ціннісні орієнтації та установки того соціального прошарку (групи, спільноти), представником якого є індивід.

Навчальна мотивація визначається певними специфічними факторами тієї діяльності, в яку вона включається:

– по-перше, вона визначається самою освітньою системою, освітньою установою;

– по-друге, – організацією освітнього процесу;

– по-третє, – суб'єктними особливостями студента;

– по-четверте, – суб'єктивними особливостями педагога і системою його відносин до студента, до справи;

– по-п'яте – специфікою навчального предмета [13].

Формування мотивації до успіху юнацтва складається з низки спонукань: ідеалів і ціннісних орієнтацій, потреб, мотивів, цілей, інтересів та ін. Ці спонукання виконують різну роль у загальній картині мотивації, на різних етапах вікового розвитку мають то більше, то менше значення, тому

обізнаність щодо них допоможе впливати на мотивацію юнаків до успіху. Прогнозувати успіхи діяльності можна за загальною формулою:

УСПІХ = З +Мд + С

де З – здібності,

Мд – мотивація досягнення,

С – ситуація (сприятливі обставини тощо) [3].

Мотивація до успіху виявляється в багатьох ситуаціях, коли людина прагне досягати високих цілей. Мотивація – прагнення досягти успіху у визначеному виді діяльності, це не тільки мотиви досягнення (стійкі атрибути особистості), але і ситуативні фактори (цінність, імовірність досягнення успіху, складність завдання тощо).

Для всіх сучасних юнаків характерно домінування мотиву отримання гарних оцінок, причому лише в учнів, що показують найвищі академічні досягнення, на перше місце виходить мотив пізнання. Однак прагнення до отримання гарних оцінок може виконувати різні функції, включаючи регулятивну, коли оцінка є показником ефективності навчальних дій і необхідності їх зміни і дає можливість домогтися соціального визнання.

На відміну від юнаків, підлітки з високою шкільної успішністю відрізняються від менш успішних чіткими уявленнями про свій навчальний потенціал, причини успіху і невдач, засобах організації та контролю навчальної діяльності, використовують більш ефективні стратегії подолання з труднощами в навчанні, виявляючи високу академічну самоефективності [48].

Проблемним питанням мотивації досягнення успіху в юнацькому віці є практична відсутність врахування гендерних відмінностей. Гендерні відмінності в структурі мотивації навчальної діяльності полягають у більшій значущості внутрішньої – пізнавальної мотивації і мотивації досягнення – у дівчат порівняно з юнаками і більшої значущості зовнішньої мотивації у юнаків.

Однак, мотиви лише створюють потенційну можливість успішності навчальної діяльності. Уміння ставити цілі навчальної діяльності, як кінцеві, так і проміжні, з урахуванням соціальних вимог і очікувань і власних можливостей є запорукою її успішності.

Поведінковими індикаторами успішності змістоутворення є такі особливості, як доведення учнями роботи до кінця або постійне її відкладання, прагнення до завершеності навчальних дій або їх незавершеність, подолання перешкод або зрив роботи при виникненні перешкод, концентрація і зосередження на завданні або постійні відволікання.

Мотивація до успіху навчання складається з ряду спонукань, які постійно змінюються й вступають у нові відносини одна з одною (потреби й зміст навчання для студентів, його мотиви, цілі, емоції, інтереси).

Найважливішою передумовою розвитку інтересу до навчання є виховання широкої соціальної мотивації діяльності, розуміння її змісту та усвідомлення значущості процесу навчання для своєї діяльності.

Передумовою розвитку інтересу до змісту і самої навчальної діяльності є можливість проявити розумову самостійність і спонтанність у навчанні. Чим активнішим є метод навчання, тим більша ймовірність того, що він викличе інтерес у юнаків. Основним засобом формування стійкого інтересу до навчання є використання запитань і завдань, вирішення яких вимагає від учня активного пошуку відповідей [40].

Мотивація прояву мотивації до успіху в юнацькому віці відображає особистісне ставлення до дійсності, ціннісні орієнтації та уявлення про життєву місію – своє місце у світі та суспільстві. Водночас переконання та інтереси молодої людини, орієнтація на соціальну активність та особистісне ставлення до конкретної професії знаходять своє відображення у визначенні конкретних шляхів досягнення соціального та професійного статусу. Структурно змістові особливості професії, що самовизначають особистість

учня, визначаються насамперед конкретним змістом мотиваційного розвитку учня [20].

У юнацькому віці прояв мотивація досягнення успіху значною мірою перебудовується. Формування ціннісних орієнтацій, ідеалів і установок, розвиток самосвідомості та ідентичності, особистісне і професійне самовизначення, формування стійких інтересів у молодих людей змінюють характер мотивації досягнення на більш усвідомлений і довільний. Прийняття соціального сенсу і розвиток особистої мотивації навчання виражаються в цілепокладанні і мотивації. Співвідношення між мотивацією і цілями навчальної діяльності визначає її справжній сенс для студента. Цілепокладання є основою для реалізації наявних мотивів навчальної діяльності та виникнення нових. Психологічний механізм переходу від мотиву до мети створює нові смисли навчальної діяльності та визначає розвиток навчальної діяльності.

Мотивація також відіграє критично важливу роль у період кризи у юнацькому віці. Молоді люди можуть відчувати труднощі у визначенні своїх цілей, прагненні до успіху та знаходження мотивації для досягнення своїх цілей. Кризові ситуації можуть викликати почуття безпорадності та розпачу, що призводить до зниження мотивації та сили волі. Проте криза може також стимулювати розвиток цінностей та мотивації. Деякі юнаки можуть виявити нові інтереси, набути вміння долати труднощі та стати більш рішучими у досягненні своїх цілей. Криза може служити як поштовх до особистісного зростання та самовизначення [6].

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості відіграє важливу роль в будь-якому віці, але визначальною вона стає в умовах кризи в юнацькому віці. У цьому періоді життя відбуваються значні фізіологічні, психологічні та соціальні зміни, які можуть спричинити стрес, конфлікти та невпевненість у майбутньому.

Дослідники В. Галузяк, М. Сметанський та В. Шахов [7] вважали що на мотиваційну сферу в юнацькому віці впливають такі чинники як: впевненість, тривожність, самооцінка, депресія, стрес.

До якостей мотиваційної сфери юнацького віку належать прагнення до успіху, готовність брати на себе відповідальність і прагнення до досягнень, ініціативність і цілеспрямованість (це більш виражено у хлопців, ніж у дівчат), а також перевага цілей особистої значущості над цілями суспільної значущості (прагнення до незалежності та самостійності, досягнення своїх прагнень і планів, розвиток своїх здібностей, особистісний розвиток). Впевнена поведінка у юнаків також зумовлена прагненням отримати схвалення з боку оточуючих.

Поведінковий компонент впевненості в собі в юнацькому віці характеризується розвитком спонтанності в соціальних контактах, соціальної сміливості, екстраверсії та динамічності.

На думку З. Кісіль мотиваційні елементи впевненості в собі включають цілеспрямованість, ініціативність, мотиваційну перевагу успіху, високу самооцінку та бажання бути впевненим у собі. Когнітивні елементи зосереджені на знаннях про зміст і прояви впевненості в собі, уявленнях про власні здібності, досвід і досягнення. Емоційні чинники включають стійку позитивну самооцінку, низьку особистісну чутливість до оцінок інших та низьку тривожність. Поведінкові фактори проявляються через набір навичок і вмінь, які забезпечують впевнену поведінку [21].

М. Мішечкіна виділяє наступні типи впевненості в собі: самовпевненість, впевненість ситуативну, впевненість парадоксальну і невпевненість в собі. Виглядати впевненим у собі – означає вірити у власні здібності та бути переконаним у правильності свого вибору та дій.

Виникнення впевненості в тій чи іншій ситуації характеризується нестабільними проявами впевненості в собі. Здатність мобілізувати зусилля для подолання перешкод може бути продемонстрована лише за підтримки та заохочення близьких [37].

Впевнений тип характеризується прагненням виділитися, досягти успіху за будь-яку ціну, бути визнаним авторитетними людьми і самоствердитися за рахунок інших. Парадоксальний тип характеризується не здатністю співвідносити бажання з можливостями, завжди шукає допомоги в інших, а не в собі. Невпевнений тип має невеликий досвід успішної діяльності, покладається у своїх діях на думку інших і постійно ставить під сумнів власні здібності.

На погляд С. Кондратюк, впевненими в собі можуть бути лише люди з високим рівнем саморозвитку, що неможливо без високого рівня психологічного здоров'я. Однак складне поєднання елементів розвитку в структурі особистості призводить до виникнення різних типів впевненості в собі [26].

Як вважали вчені І. Касько та Є. Калюжна *передумовою підвищеного рівня тривожності* є висока чутливість нервової системи, але це не обов'язково стосується всіх дітей [17].

Тривожність визначає індивідуальну схильність суб'єкта до стресу, підвищену схильність до переживання ненормальних і суб'єктивних конфліктних ситуацій, формування переживань, розширення конфліктних факторів і психологічного захисту.

В юнацькому віці досить часто можна спостерігати підвищення рівня тривожності у зв’язку з новою ситуацією розвитку та підвищеним прагненням до самоствердження. Варто зазначити, що у ситуації сформованої негативної Я-концепції у юнаків може розвиватися синдром тривожності, що у цілому негативно впливає на особистість та її розвиток [19].

Самооцінка є центральним елементом розвитку особистості. Вона значною мірою визначає соціальну адаптацію людини, регулює її поведінку та діяльність. Самооцінка не є даністю, притаманною особистості. Формування самооцінки відбуваєтьсяв процесі діяльності та міжособистісної взаємодії.

Самооцінка на думку О. Шибрук це оцінка людиною самої себе, своїх здібностей, якостей і свого місця серед інших. Самооцінка передбачає ідентифікацію людиною власних здібностей, поведінки, якостей, мотивів і цілей, а також усвідомлення та оцінне ставлення до них. Здатність людини оцінювати свої сили та здібності, співвідносити їх із зовнішніми умовами та вимогами оточення, а також активно ставити перед собою цілі має вирішальне значення у розвитку особистості [70].

Важливо визнати, що оточення, зокрема спілкування, відіграє значну роль у формуванні самооцінки в будь-якому віці. Цей вплив може мати позитивний вплив на самооцінку в юнацькому віці, але може також містити протиріччя:

– між необхідністю чіткого зовнішнього орієнтиру для розвитку адекватної самооцінки та неоднозначністю і множинністю об'єктивних поглядів з боку інших існує значна проблема;

– між необхідністю афіліації з референтною групою та прагненням відмежуватися від цієї групи, відкидаючи її ціннісні судження;

– між прагненням актуалізувати свій потенціал і проблемою розрізнення того, що є бажаним, і того, що лише сприймається як таке.

Ці протиріччя можуть призводити до емоційної та поведінкової дисгармонії.

Також вважається, що самооцінка є стабільною внутрішньою характеристикою людини і що самосприйняття має бути пов'язане з внутрішньою, а не зовнішньою мотивацією. Однак, це припущення не є абсолютним. Люди з низькою самооцінкою більш чутливі та залежні від зовнішніх обставин та оцінок оточуючих, їх поведінка характеризується обачністю та пристосовництвом, вони можуть бути більш залежними від ситуативних факторів, що призводить до переважання зовнішньої мотивації. Якщо молодь має низьку самооцінку, вона може відчувати страх і тривогу щодо участі в нових видах діяльності або соціальних колах. Це може

викликати бажання або потребу отримати схвалення або підтримку інших щодо поведінки, яку вони здійснюють [50].

Таким чином, самооцінка та мотивація нероздільні, проявляються протягом віку людини та посилюються в молодості, коли виникають такі проблеми, як самовизначення, вступ у доросле життя та прийняття відповідальності за себе.

Треба пам`ятати, що для підліткового віку характерна висока частота проявів депресивних станів, що значною мірою можна пояснити особливостями підліткового віку, який разом з іншими особливостями його психологічних проявів характеризується високим ступенем емоційної нестабільності та схильністю до розладів настрою.

Як вважає Ю. Назар, депресія – це серйозний та виснажливий розлад настрою, який може змінити мислення, почуття та поведінку у повсякденному житті, викликаючи проблеми вдома, у школі та у суспільному житті [39].

У підлітковому віці, який передує юнацькому, в організмі відбуваються значні зміни, особливо гормональні, які істотно впливають на біологічний, психологічний і соціальний розвиток дитини. Соціалізація проходить двома основними нитками: звільнення від батьківської опіки та встановлення нових стосунків з однолітками.

Переживання молодих людей щодо розриву стосунків з батьками суперечливі. Якраз юнаки часто демонструють не прямі ознаки депресії. Симптоми депресії включають раптові перепади настрою та пасивність, що супроводжуються прогулами, деструктивною поведінкою та академічною неуспішністю. З віком симптоми стають більш вираженими, а ймовірність суїциду зростає [15].

Розрізняють три види депресії у юнаків:

1) байдужість і порожнеча. Дитинство закінчилося, але молода людина ще не відчуває себе дорослою. Виникає певна порожнеча, яка схожа на тугу

за втраченою людиною – частиною себе. Цей тип депресії нетривалий і швидко минає;

2) це результат низки життєвих невдач і поразок (тобто марних спроб вирішити низку проблем, нерозуміння з боку оточуючих або відчуття обмеженості свого потенціалу) на тлі того, що дорослі механізми адаптації ще не є доступними. Таким чином, значна кількість підліткових суїцидів відбуваєтьсяне після тривалого пошуку альтернативних рішень складних проблем, а в результаті миттєвого імпульсу;

3) той факт, що в сім'ї народжується друга дитина, також може викликати депресію у юнаків. Цей тип депресії відомий як «конкурентна депресія» і є наслідком перенесення батьківської уваги та турботи на новонародженого, а его центризм юнака призводить до того, що він небажає ділитися своєю любов'ю з братом чи сестрою, які конкурують з ним [10].

Також, на думку А. Петрової одним із чинником впливу на мотивацію до успіху у юнацькому віці є стрес.

Юнацький вік характеризується стрімким розвитком та змінами особистості, що може призвести до виникнення різноманітних стресів. Дослідження стресостійкості у підлітків розглядається як наукова проблема, що стосується психічної адаптації, емоційної стабільності та здатності контролювати свої емоції. Усі вчені сходяться на думці, що стресостійкість як психічна риса відображає здатність людини добре функціонувати в різних життєвих ситуаціях. На думку дослідниці, стрес – це реакція організму на стимул, позитивний чи негативний [44].

Стресостійкість людини можна визначити як здатність успішно долати труднощі, розуміти і контролювати власні емоції та адаптуватися до соціальної атмосфери. Цього можна досягти шляхом розвитку комплексу особистісних якостей, які дозволяють людині витримувати значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження без шкоди для її діяльності, соціального оточення та здоров'я.

У формуванні страху в підлітковому віці важливу роль відіграє низка факторів, найважливішим з яких є невпевненість у завтрашньому дні. Молоді люди стикаються з багатьма невизначеностями в майбутньому, такими як вибір професії, життєві плани та стосунки з однолітками, що може призвести до тривоги та страху перед невідомим. Бажання бути незалежним і самостійним може поєднуватися з тривогою щодо соціального статусу та майбутніх обов'язків і викликів. Як наслідок, спрацьовують різні захисні механізми, в тому числі стратегії відкладання діяльності, яка викликає тривогу і страх.

Отже, проаналізувавши і розглянувши чинники, які впливають на мотивацію до успіху у юнацькому віці, можемо акцентувати увагу на деяких з них. Як зазначають науковці, на рівень мотивації до успіху в юнацькому віці в воєнний період впливають такі чинники, як впевненість, тривожність та самооцінка. Тому пропонуємо дослідити їх рівень впливу на мотивацію до успіху у юнацькому віці.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Методика та процедура дослідження рівня прояву мотивації до успіху в юнацькому віці

Для більш ґрунтовного аналізу теоретичних положень та визначення особливостей прояву мотивації до успіху в юнацькому віці на наступному етапі роботи було проведено емпіричне дослідження.

Емпіричне дослідження проходить у *три етапи*.

На початковому етапі дослідження були підібрані методики для визначення особливостей прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.

Практичний етап охоплював основне тестування юнаків.

На завершальному етапі була проведена обробка та аналіз результатів дослідження рівня прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.

Мета емпіричного дослідження – встановити рівень прояву мотивації в юнацькому віці та визначити чинники, які впливають на рівень її прояву.

*Основні завдання емпіричного дослідження**:***

1. Встановити рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.

2. Визначити систему чинників, які впливають на рівень прояву мотивації в юнацькому віці.

3. Встановити зв’язків між рівнем прояву мотивації до успіху та чинниками, які впливають на її прояв в юнацькому віці.

Проаналізувавши *методичний інструментарій* для нашого дослідження ми обрали ряд методик, які найбільш ефективно дають можливість встановити рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці та визначити чинники, які впливають на рівень її прояв.

Так, для *виконання першого завдання (встановити рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці)* нами було підібрано діагностичну методику Т. Елерса: діагностика мотивації до успіху [34].

Методика Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху» спрямована на визначення у юнацькому віці рівень мотивації до успіху.

Методика складається з 41 запитання на кожне з яких пропонується дати відповідь «так» або «ні».

Таким чином, по 1 балу нараховується за відповідь «так» на питання: 2-5, 7-10, 14-17, 21, 22, 25-30, 32, 37, 41і «ні» - на наступні: 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38 і 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33-35 і 40 не враховуються.

Підраховується загальна сума балів. Чим більша сума балів, тим вище рівень мотивації до досягнення успіху. Від 1 до 10 балів - низька мотивація до успіху, від 11 до 16 балів - середній рівень мотивації, від 17 до 20 балів – помірно високий рівень мотивації, більше 21 бал – дуже високий рівень мотивації до успіху.

З метою *виконання другого завдання (визначити чинники, які впливають на рівень прояву мотивації в юнацькому віці*) підібрано три методики:

– *Методика самооцінки емоційного стану (за А. Уессманом, Д. Ріксом)* [27].

– *Методика «Визначення рівня своєї самооцінки»* [35].

– *Тест «Наскільки ти в собі впевнений(а)?»* [59].

Методика самооцінки емоційного стану (за А.Уессманом, Д. Ріксом). Вона є досить простим опитувальником для самооцінки емоційних станів. Вимірювання в цій методиці проводиться за десятибальною системою. Вимірювання проводиться за 10-ти бальною системою. Опитуваному пропонуються набори тверджень, те яке на його думку відображає його стан саме зараз. Номер твердження, вибраного з кожного набору, потрібно обвести кружечком.

При обробці результатів спочатку визначають показники за кожною зі шкал «Спокійність-тривожність», «Енергійність-втомленість», «Піднесення-пригніченість», «Впевненість у собі-безпорадність», які

відповідають обраному респондентом номеру твердження. Далі йде обчислення інтегрального показника емоційного стану респондента за формулою:

ЕС = (І1 + І2 + І3 + І4) / 4, де ЕС – інтегральний показник емоційного стану; 11, 12, 13 та 14 – індивідуальні показники за відповідними шкалами.
Інтерпретація результатів. ЕС може змінюватися від 1 до 10.

Якщо він знаходиться в межах 8-10 балів, то його можна інтерпретувати як дуже добрий; у межах 6-7 балів – як добрий; 4-5 балів – як погіршений; 1-3 бали – як поганий і дуже поганий.

Методика «Визначення рівня своєї самооцінки» спрямована на визначення прояву самооцінки опитуваного. Опитуваним видається бланк який складається з 20 тверджень навпроти яких ставиться один з трьох варіантів відповідей: «так» (+), «ні» (-), «не знаю» (?), які відповідають власній поведінці в аналогічній ситуації. За спеціальною формою підраховується кількість позитивних відповідей (+), спочатку за непарними номерами, а потім за парними [12].

Від першого результату віднімається другий.

Кінцевий результат знаходиться в інтервалі від -10 до +10. Після проводиться інтерпритація. Від -10 до -4 свідчить про занижену самооцінку; від -3 до +3 – про адекватну самооцінку; від +4 до +10 – про завищену самооцінку. [12]

Тест «Наскільки ти в собі впевнений(а)?». Метою даного тесту є визначення впевненості у юнаків. Респондентам пропонується 20 запитань, якщо згоден (згодна) з твердженням, відповідати «так». Якщо не згоден (не згодна), відповідати «ні».

По закінченню вони підраховують число своїх односкладових відповідей. Яких вийшло більше – «Так» або «Ні»?
Якщо кількість негативних відповідей «переважує», то підліток, по всій видимості, не належить до тих, хто досить в собі впевнений [12].

Зробити можна ось що: прочитати ще раз висловлювання, з якими ти не погодився (не погодилась). Подумати, чому ти це зробив. Це допоможе не тільки з'ясувати причину своєї боязкості, а й підкаже, який варіант поведінки властивий впевненим у собі людям [12].

Якщо число позитивних і негативних відповідей не відрізняється, це означає, що, дивлячись в дзеркало, підліток бачить людину, у якої з самооцінкою і впевненістю в собі все в порядку. Іноді він – справжній (справжня) шибайголова. А трапляється, що йому досить важко подолати свою боязкість. Треба не переживати, поступово він навчиться це робити й буде згадувати свій теперішній вік з посмішкою [12].

Якщо число позитивних відповідей перевищує число негативних на 2-4, значить, підлітка можна назвати впевненою в собі людиною. При цьому він не безрозсудний і не переживає, якщо в центрі уваги опиняється не він, а інша людина. Швидше за все підліток не відчуває ніяких труднощів, пов'язаних з надлишком боязкості. Не виключено, що – це гідність його виховання, а саме – щеплених йому старшими ввічливості та відкритості [12].

Якщо переважна кількість відповідей «Так»?, впевненість підлітка межує з самовпевненістю і навіть зарозумілістю. Звичайно, здорово, що він не відчуває ніяких перешкод в спілкуванні з оточуючими й в поведінці. Однак слід звернути увагу і на те, наскільки він при цьому тактовний і ввічливий. Така обачність допоможе йому уникнути можливих неприємностей [12].

Емпіричне дослідження проводилося в 2023–2024 навчальному році на базі ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту». У дослідженні приймало участь 30 здобувачів освіти юнацького віку.

В наступному підрозділі буде проведено аналіз результатів дослідження рівня розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці, чинників, які впливають на неї та визначено зв’язки між рівнем прояву мотивації до успіху та чинниками, які впливають на її прояв в юнацькому віці в умовах війни.

2.2. Аналіз результатів дослідження рівня розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці та чинників, які впливають на неї

Дослідження особливостей прояву мотивації до успіху в юнацькому віці передбачало проведення опитування, спрямованого на виконання двох завдань, які дозволяють встановити рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці та визначити чинники, які впливають на її прояв.

Розпочнімо з *встановлення рівня прояву мотивації до успіху в юнацькому віці.*

З метою *визначення рівня мотивації* в юнацькому віці нами було проведено методику Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху».

Аналіз результатів показав що високий рівень мотивації у 15% опитуваних, це свідчить що юнаки ставлять перед собою певні цілі та мають плани на майбутнє. У свою чергу 63% опитаних мають середній рівень, та 23% респондентів низький рівень мотивації (див. Рис. 2.1.).

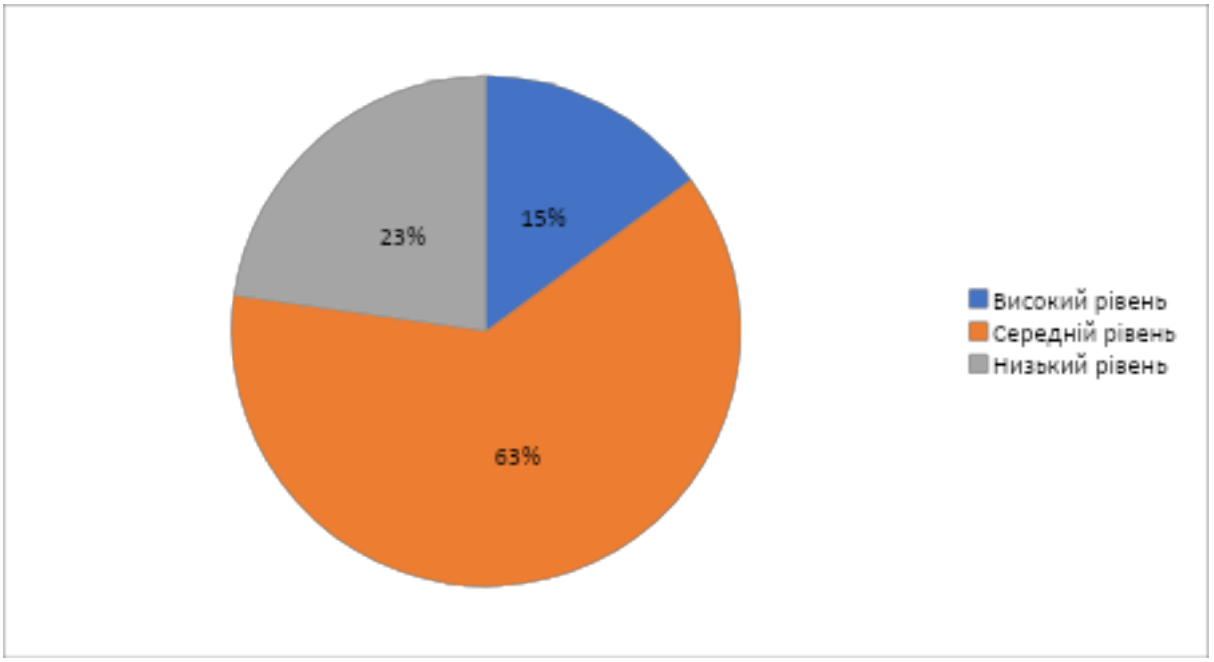

Рис. 2.1. Рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці

Таким чином, можно стверджувати, що у юнаків з високим рівнем мотивації до успіху є мета яку вони прагнуть досягти, вони більш впевнені в своїх діях та намагаються йти до успіху. Середній рівень свідчить про

нестабільну ситуацію по відношеню до себе та своїх дій. Низький рівень характеризується не бажанням реалізовувати свої потреби.

Наступний крок – *аналіз чинників, які впливають на рівень прояву мотивації до успіху в юнацькому віці* таких як: визначення рівня емоційних станів, самооцінки та впевненості.

З метою *вивчення впливу емоційного стану на рівень прояву мотивації до успіху* в юнацькому віці була проведена методика самооцінки емоційного стану (за Уессманом-Ріксом). Аналіз результатів дає підстави стверджувати що більшість опитаних мають добрий рівень розвитку емоційного стану це 48% від усіх опитаних. У 37% дуже добрий рівень, та у 15% погіршений рівень емоційного стану (див. Рис. 2.2.).

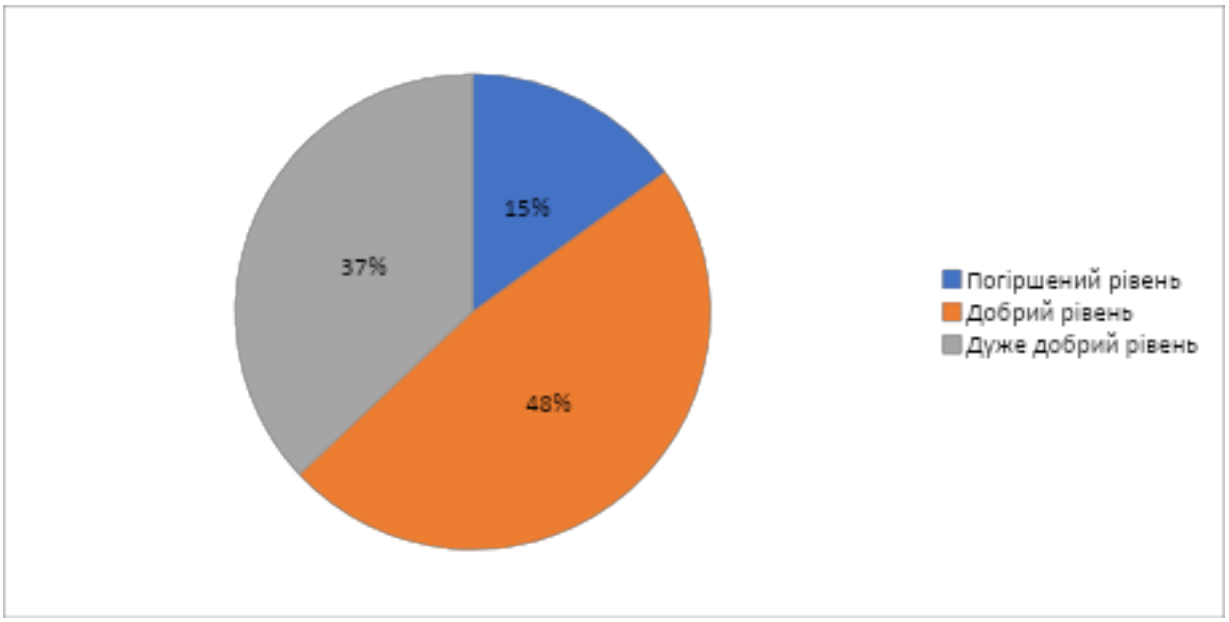

Рис. 2.2. Рівень прояву самооцінки емоційного стану в юнацькому віці

Таким чином, можна сказати що добрий рівень у більшості опитаних які вміють в міру проявляти свої емоції. Серед респодентів дуже високий рівень у меншій кількості опитаних, вони гарно справляються з вираженням своїх емоцій та емоційних станів. Лише у чверті опитаних юнаків погіршений рівень емоційного стану вони її не здатні контролювати їх, можливо рекція від сильної емоційної реакції.

З метою *визначення рівня самооцінки* було проведена методика «Визначення рівня своєї самооцінки».

Аналіз результатів показав, що більшість опитаних мають адекватну самооцінку – це 63% від усіх опитаних (див. Рис. 2.3.).

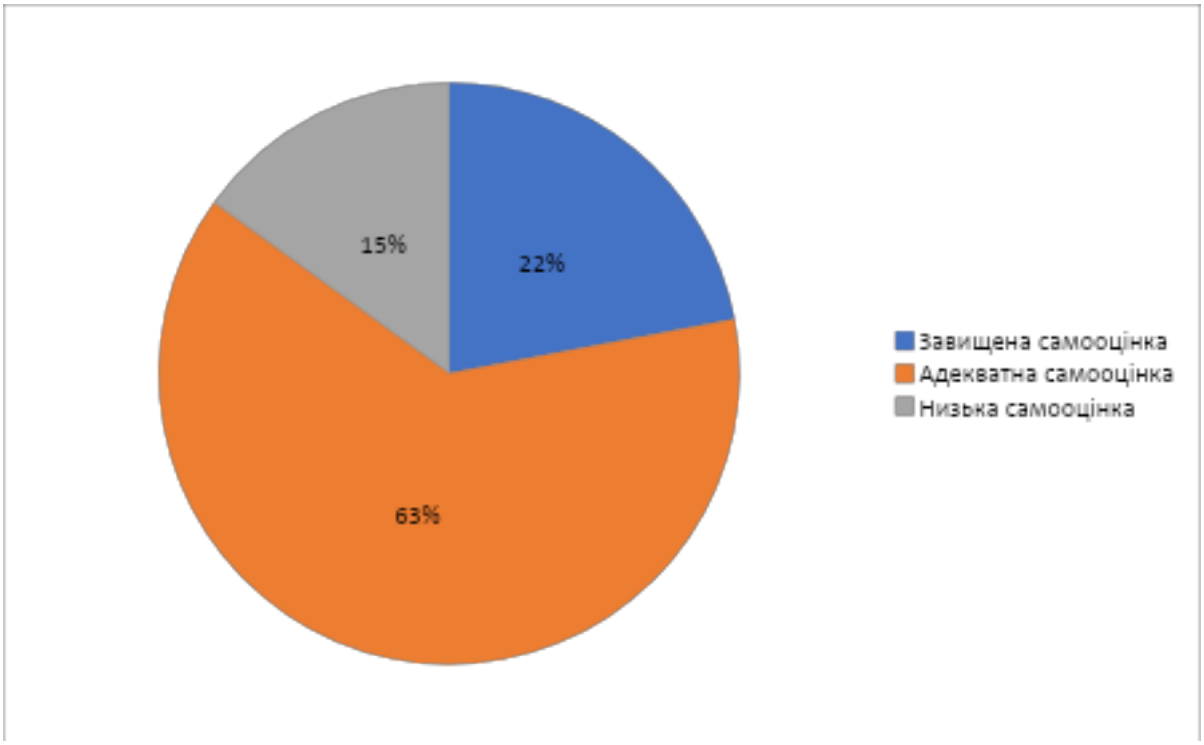

Рис. 2.3. Рівень прояву самооцінки в юнацькому віці

У свою чергу завищену самооцінку мають 22% респондентів. Це свідчить про схильність не помічати своїх недоліків та неадекватно оцінювати свої здібності та можливості. Низьку самооцінку мають 15% респондентів, вони неадекватно оцінюють свої здібності, можливості та досягнення. Особи з заниженою самооцінкою зазвичай вважають себе менш компетентними та менш привабливими, ніж є насправді, та можуть відчувати себе незначними та непотрібними.

З метою *визначення впливу впевненості* на рівень прояву мотивації до успіху був проведений тест «На скільки ти в собі впевнений(а)?».

Аналіз результатів показав, що рівень впевненості поділився більш менш порівну (див. Рис. 2.4.).

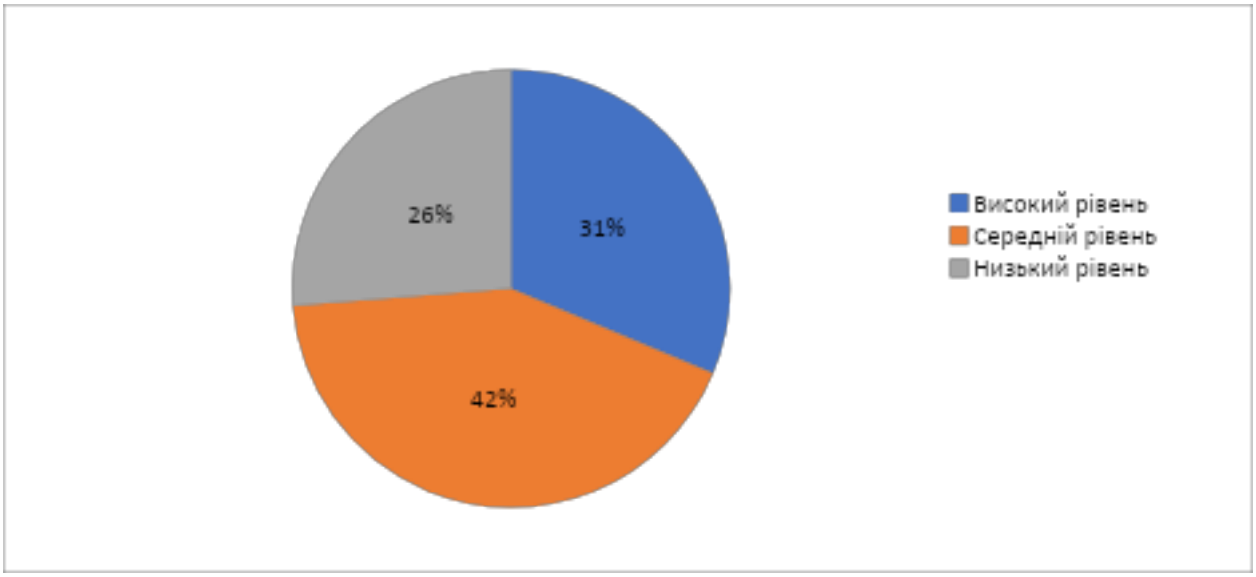

Рис. 2.4. Рівень прояву впевненості в юнацькому віці

За результатами проведеного тестування бачимо що високий рівень впевненості мають 31% респондентів. Середній рівень мають 42% всіх опитаних, це свідчить що з впевненістю у респондентів все в межах норми. Низький рівень впевненості у 26% опитаних, вони постійно шукають схвалення від інших, потребують підтвердження своїх дій і рішень. Така особистість боїться зробити помилку і намагається уникнути ситуацій, де її можуть критикувати або засудити.

З метою *встановлення зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та чинниками, які впливають на неї у юнацькому віці* ми використали метод рангової кореляції r_s Спірмена. Розрахунок відбувався за допомогою онлайн-калькуляторів (див. Додаток А, Б, В). Слід зазначити, що рівень прояву мотивації до успіху є змінна А, а рівень прояву чинників буде змінною В. За результатами дослідження встановлено статистично значущий зв'язок між рівнем прояву мотивації та такими чинниками, як самооцінка та впевненість. У свою чергу, слід зазначити, що не було виявлено статистично значущого зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та емоційного стану у осіб юнацького віку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Результати визначення зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та чинниками, які впливають на її прояв в юнацькому віці

	Чинники, які впливають на рівень прояву мотивації		
	Емоційний стан	***Самооцінка***	***Впевненість***
Рівні прояву мотивації	**r_s = 0,23**	**r_s =0,56**	**r_s = 0,52**

r_s - емпіричне значення

Критичне значення для N =30

N	p	
	0.05	0.01
30	0.27	0.35

Отже, враховуючи проведенне дослідження та результати, ниже, ми пропонуємо розглянути тренінгове заняття та рекомендації. Вони будуть доцільними у використані для роботи з дітьми юнацького віку.

2.3. Психологічні рекомендації щодо розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці

Для розвитку мотивації до успіху в юнацькому віці ми пропонуємо тренінгове заняття «Мотивація, шлях до успіху», яка може бути реалізована практичним психологом в закладі освіти.

Тренінг направлений на формування значимості навчання, розвитку, формування значимості навчання, розвитку навичок управління своїми мотивами, стремлінню до самовдосконалення. Також на орієнтування досягнення високого результату та успіху. Сприяє формуванню психологічної культури та мотивації до успіху. Тренінг направлений актуалізувати потребу позитивних змін особистості для підвищення професіоналізму та продуктивності життєдіяльності.

Кожна вправа направлена відображає певну технологію у її проведенні та передбачає три компоненти.

Сутність змістовно-смислового компоненту відображається в налагодженні сприятливої атмосфери в групі. Повідомлення мети та налаштуванню учасників на роботу. Також оголошення правил для ефективної співпраці колективу, зауважити що кожна думка важлива.

У діагностичному компоненті здійснюється аналіз певних чинників впливу на мотиваційну сферу у юнаків. Акцентується увага на індивідуальних особливостей. Навчання об’єктивно оцінювати свої якості; усвідомлювання власних слабких сторін; формування адекватної самооцінки та мотивації до успіху.

Завдання корекційно-розвивального компонента спрямовані на розвиток вмінь оцінювати власну та міжособистісну самооцінку; підвищення впевненості та мотивації до успіху; отримання зворотного зв'язку від групи, підвищення самооцінки, самопізнання.

Для того щоб реалізувати три компоненти технології: змістовно-смисловий, діагностичний та корекційно-розвивальний, нами буде використано спеціальні методи:

– інформаційні, які необхідні якщо потрібно знайти або отримати допоміжну, уточнюючу або додаткову інформацію;

– проблемно-пошукові, дані методи потрібні для вирішення проблемних ситуацій.

Основне місце у використанні компонентів технології належать спеціальним інтерактивним технікам.

Якщо говорити про інформаційно-смисловий компонент, то він реалізується з використанням міні-лекцій, методу «мозкового штурму» та індивідуальними завданнями.

До діагностичного компоненту входить: групова дискусія, робота в парах та виконання індивідуально-пошукового завдання.

Корекційно-розвивальний компонент включає в себе використання групової та індивідуальної рефлексії заняття.

СТРУКТУРА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«Мотивація, шлях до успіху»

Пояснювальна записка

Цільова аудиторія: учні віком від 14 до 16 років.

Метою заняття є формування мотивації на поставлення життєвих цілей

Завданями:

– формування значимості навчання;

– розвиток навичок управління своїми мотивами;

– орієнтування на досягнення високого результату та успіху;

– розвиток стремління до самовдосконалення;

– сприяти формуванню психологічної культури, мотивації;

– ознайомити з психологічними основами особистісного зростання;

– актуалізувати потребу позитивних змін особистості для підвищення професіоналізму та продуктивності життєдіяльності.

Очікувані результати:

Знатимуть**:** основні теорії мотивації та фактори, що впливають на мотивацію у юнацькому віці.

Вмітимуть: аналізувати власні мотиваційні чинники та використовувати інструменти для підтримання мотивації.

Розумітимуть: важливість мотивації в контексті особистого зростання.

Усвідомлюватимуть: власні сильні та слабкі сторони щодо професійної мотивації.

*Місце проведення**:*** заклади світи.

Обладнання: папір, заготовлені бланки, маркери, стікери, папір для фліпчарту, анкетні бланки.

Орієнтовний час проведення: 2 – 2,5 години (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Структура тренінгу «Мотивація, шлях до успіху»

№	Назва вправи	Час
1.	Вправа - знайомство «Чому я тут?»	7 хв.
2.	Мозковий штурм	12 хв.
3.	Тест «Чи здатні ви досягти успіху?»	12 хв.
4.	Емоційна діагностика	10 хв.
5.	Інформаційне повідомлення «Усе починається з мотивації»	12 хв.
6.	Вправа «Я заслуговую на…..»	12 хв.
7.	Вправа «Ловець блага» (об’єднання в пари)	20 хв.
8.	Вправа «Підстрибни»	12 хв.
9.	Вправа «Дотягнися до зірок»	10 хв.
10.	Вправа «Мій герб»	12 хв.
11.	Вправа «Моє майбутнє»	12 хв
12.	Цікавинка	10 хв.
13.	Робота в групах «Програма особистісного зростання»	17 хв.
14.	Релаксація «Під небом блакитним»	15 хв.
15.	Рефлексія	10 хв.

Тепер перейдемо до розгляду змісту кожної структурно-змістових частин тренінгу.

Етапи проведення тренінгового заняття

У *вступній частині* тренінгу метою є:

– знайомство, створення умови для ефективної співпраці;

– налаштування учасників на роботу та повідомлення теми сьогоднішнього заняття.

1. Вправа – знайомство «Чому я тут?».

Час: 10 хв.

Мета: обгрунтування учасником чому він опинився зараз на тренінгу.

Інструкція: кожен учасник висловлює свою думку чому він опинився на занятті [60].

Рефлексія: учасники діляться своїми враженнями та емоціями.

2. *Мозковий штурм.*

Час: 12 хв.

Інструкція: учасники відповідають на питання які ставить їм тренер:

– Як ви вважаєте, що таке успіх?

– Чи вважаєте ви себе успішними?

– Як досягти успіху?

– Що ви відчували в момент успіху?».

Рефлексія: учасники діляться своїми враженнями та емоціями.

В *основній частині* пропонуються вправи на:

– діагностику успіху;

– діагностику емоційного стану;

– формування умінь;

– розвиток ставлення до життєвих ситуацій, визначення цілей в житті, планування майбутнього.

3. Тест «Чи здатні ви досягти успіху?».

Час: 12 хв.

Мета: визначити який в учасника рівень модивації досягнень успіху.

Інструкція: учасникам надаються питання, де вони повині обрати варіанти відповідей.

1. Успіх у справах, на мій погляд, забезпечується:

а) допомогою друзів;

б) спільною роботою;

в) моєю цілеспрямованістю.

2. Дружба для мене:

а) підтримка;

б) самоствердження;

в) співпраця.

3. Потрапивши у несподівану, ризиковану ситуацію, я:

а) шукаю допомоги;

б) покладаюсь і на себе, і на партнерів;

в) приймаю рішення і вживаю необхідні заходи самостійно.

4. Справжній професіонал, на мою думку, відрізняється:

а) посидючістю і дисциплінованістю;

б) рішучістю;

в) підготовкою.

5. Яка з геометричних фігур вам найбільше подобається?

а) квадрат;

б) трикутник;

в) круг.

6. Коли мені сподобалась особа протилежної статі, я:

а) чекаю від неї ініціативи;

б) говорю про це їй (йому) відразу й рішуче;

в) поступово входжу в контакт з нею.

7. У компанії, де є багато незнайомих, я:

а) відчуваю себе «не у своїй тарілці»;

б) відпочиваю, не звертаючи уваги на присутніх;

в) знаходжу спільні теми і контакт.

8. Під час публічного виступу (відповіді перед групою) я:

а) соромлюся, хвилююся;

б) дістаю задоволення від власного голосу;

в) шукаю взаєморозуміння у слухачів.

9. Для вирішення ризикованих складних справ краще брати людей**:**

а) надійних;

б) розумних і старанних;

в) самостійних і незалежних.

10. Доля, на мою думку, це:

а) неминучість;

б) поєднання везіння і невезіння;

в) здібність самому творити своє життя.

Далі надається інстрікція по підрахунку балів за варіант «а» – 1 бал, за варіант «б» – 2 бали, за варіант «в» – 3 балів. По загальній сумі надається опис. «Якщо ви набрали 10–15 балів**:** на жаль, ви не можете самі впоратись із проблемою. Низька самооцінка – основна завада на шляху досягнення успіху, її слід підвищувати. Сума балів 16–22 свідчить про ваші завищені амбіції. В окремих випадках ви можете досягти успіху. Але ваші самовпевненість і егоїзм дратують вам потрібно орієнтуватися на співпрацю. Якщо ви набрали від 23 до 30 балів, вас можна привітати. Ви знайшли правильний шлях до досягнення успіху. Ваші амбіції виявляються тільки там, де це необхідно. Люди вас розуміють і готові з вами співпрацювати» [61].

Рефлексія: щодо виконання вправи.

Тренер підводить до висновку:

Мотивація – це те, що змушує нас діяти. Це наша внутрішня «іскра» або «двигун», який підштовхує до досягнення цілей або виконання завдань.

Мотивація може виникати від бажання отримати щось бажане, уникнути неприємностей або просто через інтерес і задоволення від процесу.

Наприклад, уявіть, що ви хочете навчитися грати на гітарі. Мотивація може бути різною:

1. Внутрішня мотивація: Вам подобається музика, і ви отримуєте задоволення від гри на гітарі.

2. Зовнішня мотивація: Ви хочете вразити своїх друзів або виступити на концерті.

3. Зовнішня негативна: Ви не хочете сидіти в соціальних мережах і цей час віддаєте для навчання грі на гітарі.

В усіх випадках мотивація допомагає вам продовжувати вчитися, навіть коли це стає важким або нудним.

4. Емоційна діагностика.

Час: 10 хв.

Мета: діагностика емоційного стану членів групи.

Інструкція: учасникам роздаються паперові фігурки та олівці і пояснюється що кожний колір несе в собі якийсь стан, настрій. Учасникам пропонується закрити очі, відчуйте свої кольори. Якого кольору зараз їхня голова, тіло, руки, ноги? Запам'ятати ці кольори. Потім роздаються намальовані фігурки і вони розмальовують цю фігурку у відповідності з тими кольорами, які вони відчули в собі.

Після тренер задає питання:

– Чому ви обрали саме такі кольори?

– Чи задумувались ви коли-небудь над значенням кольорів? Чому? *Рефлексія:* тренер підвидить підсумки проведеної вправи.

5. Інформаційне повідомлення «Усе починається з мотивації»

Час: 12 хв.

Мета: інформування учасників заняття.

Інструкція: тренер розповідає учасникам інформацію.

Давайте пригадаємо визначення понять «мотив», і «мотивація». (учасники висловлюються, психолог дає кінцеву характеристику цих понять).

Про мотивацію говорять багато, не менше написано про неї наукових праць. Але працювати всі звикли за давньою звичкою, простіше робити щось звичне, ніж щось змінювати, напружуватися, шукати нове. Більшість зовсім

не вміють себе мотивувати. Їхні відповіді на запитання «Чому я це роблю?», абсолютно безглузді – «повинен», «треба», «необхідно». Якщо вже на ці відповіді запитати в них «чому?» то ви почуєте нову низку «треба», «повинен», «необхідно».

Наслідки сумні:

– Робота супроводжується сплеском негативних, зокрема депресивних, емоцій, які знижують ефективність не лише праці, а й працездатність людини загалом на тривалий час;

– Розум під впливом негативних емоцій постійно шукає передумови для того, щоб цю роботу не робити, причому із завидною завзятістю;

– Усі похідні від розуму, зокрема пам’ять, увага, концентрація не працюватимуть на повну потужність – навіть звичайне зосередження на роботі забере дуже багато сил.

Як результат, такі люди досягають небагато, живуть не так, як їм хотілося б, трапляються часті стреси та депресії. Навіть, якщо у вас незламна вдача, без мотивації дуже складно, тому що і їй потрібна мотивація, і розум без мотивації робитиме все, щоб знайти привід дати силі волі сигнал на «скасування». Мотивація заснована на бажаннях. І тут дуже актуальним є здатність до самомотивації.

Самомотивація – це дуже важливий психічний процес, що відповідає за пропорційність і поступальність природного розвитку людини, а також за продуктивність її діяльності і мотивації загалом.

Самомотивація – це прийняття людиною нових умов діяльності з відповідальністю за результат і з внутрішнім контролем зробити. Самомотивація є почуттям відповідальності, внутрішньою установкою на якісну, продуктивну працю, усвідомленим бажанням досягти результату. Це завжди подолання себе, постійний вибір або гармонізація свого «хочу» і «повинен». Відомий психолог Володимир Леві стверджує, що ***успіх неможливий без переведення «треба» в «хочу»***.

Другий компонент – майбутнє задоволення від досягнення цієї мети.

Рефлексія: тренер обговорює з учасниками їхнє враження.

6. Вправа «Я заслуговую на…..».

Час: 12 хв.

Мета: сформувати вміння знаходити в собі те, за що можна похвалити себе.

Інструкція: учасникам пропонується взяти ручки і аркуші паперу, записати фразу: «Я заслуговую на…», згадати все добре, що сталося з ними за цей тиждень і написати це. Згадати потрібно не менше 5 подій [62].

Рефлексія: тренер обговорює з учасниками враження від вправи.

7. Вправа «Ловець блага» (об'єднання в пари).

Час:20 хв.

Мета: розвинути вміння позитивного ставлення до життєвих ситуацій.

Інструкція: тренер говорить: «Щоб з вами не трапилося, у всьому намагайтеся знаходити позитив. Пропоную потренуватися. Пропоную об'єднатися в пари. Знайдіть і презентуйте, будь ласка, позитивні моменти у запропонованих ситуаціях:

- Ви збираєтеся на роботу, а за вікном іде рясний дощ.
- У вас не має грошей, щоб поїхати куди – небудь у відпустку.
- Вас не привітала зі святом подруга (друг).
- Ви спізнюєтеся на роботу, а маршрутка від'їжджає майже перед вашим приходом на зупинку.
- Керівництво не оцінило ваших зусиль, але оцінило такі самі зусилля інших колег.
- Ваша дитина побилася в школі.
- Ви вклали багато сил в урок, але учні поставилися до ваших ідей байдуже.

(Учасники по черзі промовляють ці моменти. Учасникам, які вказали позитивні моменти в кожній запропонованій ситуації, вручається медаль «Ловець блага») [63].

Рефлексія: по закінченню вправи учасники обговорюють та діляться одним з одним своїм враженням.

8. Вправа «Підстрибни».

Час: 12 хв.

Мета: показати роль цілей в життєвих досягненнях людини.

Інструкція: обирається один учасник, він підходить до стіни. Йому дають крейду і інструкцію: «Підстрибни, будь ласка». Тренер відмічає на стіні крейдою або наліпокю висоту, до якої дострибнув учасник. Після цього йому дають крейду іншого кольору і наступну інструкцію: «Підстрибни, будь ласка, як найвище та постав відмітку. Намагайся дотягтися до стелі. І відміть крейдою те місце, до якого дострибнеш». Порівнюється перші і друга відмітки. Рефлексія: Чи відрізняється висота, на якій поставлені відмітки?

Яка відмітка вище, перша чи інша?

Що вплинуло на висоту відмітки?

Покращила чи погіршила результат поставленна ціль?

Як ви думаєте, в житті так само відбувається? [модефіковано автором].

Рефлексія: обговорення проведеної вправи.

9. Вправа «Дотягнися до зірок».

Час: 10 хв.

Мета: дати можливість учасникам розім’яти м’язи та відпочити, набратися оптимізму.

Інструкція: тренер пропонує всім стати як завгодно, заплющити очі, тричі глибоко й повільно вдихнути та видихнути повітря. Не розплющуючи очі уявити, що над головою нічне небо, рясно всипане зірками, і зараз можна буде знайти особливо яскраву зірку, що символізуватиме якусь особисту мрію, бажання, мету. За сигналом треба розплющити очі, простягнути руки до неба якомога вище, щоб дотягтися до своєї зірки. Потім треба дістати її рукою, зняти з неба і дбайливо покласти перед собою. У такий самий спосіб треба обрати іншу зірочку, яка нагадує про іншу мрію. Знов, за сигналом

тренера, треба повторити вправу й покласти нову зірку поруч з першою. Можна обговорити свої «зіркові мрії» [64].

Рефлексія: по завершенню тренер запитує в учасників їхнє враження. щодо виконання вправи.

10. Вправа «Мій герб».

Час: 12 хв.

Мета: допомогти учасникам визначити їхні цілі в житті

*Інструкція:у*часникам роздається різнокольоровий папір та олівці та пропонується намалювати свій герб. Зліва – свої головні досягнення, справа –головні цілі в житті, зверху – девіз свого життя. Потім потрібно розказати про свій герб і поясніть чому саме такі кольори і така форма використана.

Рефлексія: обговорення стосовно вправи, учасники почснюють чому вони обрали саме цей герб, кольори та фігуру [модефіковано автором].

11. Вправа «Моє майбутнє».

*Час:*12 хв.

Мета: навчитись правильно планувати майбутнє.

Інструкція: Учасникам роздаються розграфлені аркуші із питаннями: «Що робити? (ціль)». Коли? (терміни)». Що потрібно для цього? (засоби, дії)».

Потім тренер пропонує учасникам відповісти на питання: «Чи важко було заповнювати графи? Якшо так, то чому?» Рефлексія щодо виконання вправи [65].

Рефлексія: обговорення проведеної вправи.

12. Вправа «Цікавинка».

Час: 10 хв.

Мета: ознайомити учасників із вимогами до постановки цілей.

Інструкція: Тренер розповідає учасникам, що від того, як сформульована ціль, залежить – як швидко людина її досягне, і чи досягне взагалі. Тренер зачитує вимоги до постановки цілей і роздає пам’ятку кожному учаснику.

Вимоги до постановки цілей:

– Ціль має бути масштабною – чим ширша, вища, тим вищі будуть досягнення людини.

– Ціль має бути конкретною – що, якої форми, якого кольору, якого запаху, якого віку і т.д.

– Термін – обов'язково вказується термін, до якого необхідно досягнути цілі.

– Має бути сформульований критерій досягнення цілі – за якими ознаками ти дізнаєшся, що ціль досягнута, що зміниться, що з'явиться?

– Позитивність – ціль необхідно формулювати в стверджувальній формі, виключити частку «не».

– Залежність досягнення цілей від самої людини – в формулюванні цілі не мають фігурувати інші люди

– Екологічність – досягнення поставленої цілі не повинне нікому принести шкоди.

Рефлексія: обговорення проведеної вправи.

13. Робота в групах «Програма особистісного зростання».

Час:17 хв.

Мета: актуалізувати потребу позитивних змін особистості педагога

*Інструкція:у*часники об'єднуються у три групи. Кожна група отримує завдання скласти невелику програму особистісного зростання особистості за однією з трьох умов сфер життєдіяльності: маоральною, фізичною, емоційною. Психолог пропонує обрати картки навмання, перевернувши їх зворотнім боком. Представники груп репрезентують думку групи щодо реалізації особистості у певній сфері. Учасники інших груп залучаються до обговорення, висловлюючи свої думки із зазначеної проблеми.

Картка №1. Розвиток емоційної сфери.

1. Які негативні емоції відчуває особистість майже щодня, і як їх подолати?
2. Що означає для особистості бути «молодим душею»?

3. Які емоції особистості сприяють гармонійному сприйняттю світу? Як особистість може допомогти собі частіше відчувати ці емоції?

Картка №2. Розвиток духовної сфери.

1. Внутрішні та зовнішні причини появи у особистості станів апатії, тривожності, агресії.

2. Як духовність може допомогти особистості в роботі, у ставленні до робочих ситуацій?

3. Що бажано робити особистості, щоб духовно розвиватися?

Картка № 3. Розвиток фізичної сфери (здоров'я, фізична культура, нервова система).

1. Що з фізичної сфери зазнає найбільшого впливу, навантаження під час навчальної діяльності? Чому?

2. Чим бажано займатися особистості для покращення здоров'я?

3. Чим корисний розвиток фізичної сфери для професійної та особистісної реалізації учня?

Рефлексія: тренер з учасниками обговорюють вправу [модефіковано автором].

В *заключній* частині тренінгу пропонуються рефлексія. В кінці тренінгових занять пропонуються вправи та ігри на розвиток мотивації у підлітковому віці.

14. Вправа на релаксацію «Під небом блакитним».

Час: 15 хв.

Мета: сприяє формуванню позитивного ставлення до себе, до поглиблення процесу самопізнання.

Інструкція: учасникам пропонується уявити собі чисте блакитне небо без жодної хмаринки. Одна тільки думка про це здатна поліпшити вам настрій. Тепер огляньте навколишній ландшафт. Яка з перелічених картин найбільше заспокоює вас: біла засніжена рівнина, блакитний морський простір, вкриті травою зелені гори, луки з запашними жовтими квітами.

Картина, яку учасники намалювали в своїй уяві, розкриває їхній ресурс, що криється в глибинах вашої спокійної свідомості.

Рефлексія: учасники надають зворотній зв'язок. Тренер пропонує кожному учаснику висловити свої враження про тренінг. Обговорюють як вони можуть використовувати свої позитивні емоції для підтримки професійної мотивації [66].

Пропонуємо п'ять практичних порад для досягнення успіху.

1. Встановлення ясних цілей. Встановлення чітких та досяжних цілей є фундаментальним кроком на шляху до успіху. Дослідження показують, що люди, які ставлять собі конкретні завдання, досягають їх у 20-30% частіше. Ясні цілі допомагають сфокусуватися та спрямувати зусилля у правильне русло. Використовуйте метод SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound) для встановлення цілей, щоб переконатися, що вони реально досяжні та конкретні.

2. Самодисципліна та режим дня. Самодисципліна – це здатність контролювати свої дії та дотримуватися наміченого плану. Один із способів розвинути самодисципліну – встановити суворий режим дня. Починайте день з планування та розміщення пріоритетів. Успішні люди, такі як Ілон Маск та Опра Уїнфрі, відомі своєю організованістю та чітким розкладом, що дозволяє їм ефективно використовувати час та сили [28].

3. Натхнення та роль моделей для наслідування. Натхнення можна черпати із прикладів успішних людей. Знайдіть собі рольову модель, яка досягла тих цілей, яких ви прагнете. Вивчення біографій та історій успіху може дати вам новий погляд на можливості та способи досягнення цілей. Наприклад, Стів Джобс та його шлях до створення Apple надихають багатьох на інновації та підприємництво.

4. Позитивне оточення. Оточення відіграє важливу роль у підтримці мотивації. Люди, які вас оточують, можуть або піднімати вас нагору, або тягнути вниз. Намагайтеся оточувати себе позитивними та амбітними людьми, які підтримають вас у скрутні моменти та надихатимуть на нові

досягнення. Як показує практика, успішні люди часто формують довкола себе сильні команди та спільноти.

5. Постійне навчання та розвиток Навчання та саморозвиток – це безперервний процес, який допомагає залишатися мотивованим та адаптуватися до нових викликів. Вкладайте час та ресурси у свою освіту, відвідуйте тренінги та семінари, читайте книги з вашої галузі інтересів. Тоні Роббінс, один із найвідоміших коучів з особистісного розвитку, наголошує на важливості постійного навчання для досягнення успіху [49].

Отже, мотивація до успіху – це поєднання ясних цілей, самодисципліни, натхнення, позитивного оточення та постійного навчання. Дотримання цих принципів допоможе залишатися мотивованим і досягати бажаних цілей в житті, незважаючи на будь-які труднощі. Необхідно пам'ятайти, що успіх – це не кінцева точка, а безперервний процес самовдосконалення та зростання.

ВИСНОВКИ

На підставі результатів дослідження психологічних особливостей мотивації до успіху в юнацькому віці у воєнний період ми дійшли наступних висновків.

Основним підходом до вивчення мотивації до успіху ми вбачаємо в теорії А. Маслоу який розглядав проблеми мотивації до успіху крізь призму ієрархії потреб людини: фізіологічні потреби, потреба в безпеці, соціальні потреби, потреба поваги, визнання та потреба в самоактуалізації.

Мотивація сама по собі не гарантує успіху і досягнення цілей. Вона є лише початковим імпульсом, який спонукає нас до дії. Щоб досягти успіху, необхідно мати чіткі цілі, план дій і наполегливість. Мотивація допомагає зосередитися на наших цілях і визначити шлях до їх досягнення. Вона дає нам енергію і витримку, щоб подолати труднощі і неуспіхи, які можуть зустрітися на нашому шляху.

Мотиваційна сфера юнаків є одним з найбільш складних періодів у становленні особистості та надзвичайно динамічним за швидкістю змін та глобальністю внутрішніх перетворень. Юнацький вік є продовженням безперервних змін, які почались від народження дитини, але його особливістю є одночасна перебудова всіх складових особистості: фізіологічне, статеве дозрівання, нові соціальні форми взаємодії, нові психічні новоутворення, нове уявлення про самого себе. Важлива роль у юнацькому віці відводиться мотивації як сукупності спонукальних чинників, що визначають активність особистості; усвідомлювані або неусвідомлювані психологічні чинники, які спонукають її до здійснення певних дій і визначають їх спрямованість та цілі.

У нашій роботі ми вважали що на мотиваційну сферу в юнацькому віці впливають такі чинники як: впевненість, тривожність, самооцінка, депресія, стрес.

Для визначення рівня прояву мотивації до успіху нами було підібрано методику Т. Елерса «Діагностика мотивації до успіху». З метою визначення

чинників, які впливають на рівень прояву мотивації до успіху, було підібрано три опитувальники: методика самооцінки емоційного стану (за Уессманом-Ріксом), методика «Визначення рівня своєї самооцінки» та тест «Наскільки ти в собі впевнений(а)?».

Емпіричне дослідження проводилося в 2023–2024 навчального року на базі Державного навчального закладу «Вище професійне училище будівництва та автотранспорту». У дослідженні приймало участь 30 здобувачів освіти.

Аналіз результатів показав, що високий рівень мотивації у 15% опитуваних, це свідчить про те, що юнаки ставлять перед собою певні цілі та мають плани на майбутнє. У свою чергу 63% опитаних мають середній рівень, та 23% респондентів низький рівень мотивації.

Встановлено, що більшість опитаних мають добрий рівень розвитку емоційного стану це 48% від усіх опитаних. У 37% дуже добрий рівень, та у 15% погіршений рівень емоційного стану.

Визначено, що більшість опитаних мають адекватну самооцінку це 63% від усіх опитаних здобувачів освіти. У свою чергу завищену самооцінку мають 22% респондентів. Це свідчить про схильність не помічати своїх недоліків та неадекватно оцінювати свої здібності та можливості. Низьку самооцінку мають 15%, вони неадекватно оцінюють свої здібності, можливості та досягнення.

При досліджені впевненості представників юнацького віку, ми отримали майже рівні результати. Встановлено, що високий рівень впевненості мають 31% респондентів. Середній рівень мають 42% всіх опитаних це свідчить що з впевненістю у респондентів все в порядку. Низький рівень впевненості у 26% вони постійно шукають схвалення від інших, потребують підтвердження своїх дій і рішень. Така особистість боїться зробити помилку і намагається уникнути ситуацій, де її можуть критикувати або засудити.

Встановлено статистично значущий зв’язок між рівнем прояву мотивації та такими чинниками, як самооцінка та впевненість. У свою чергу, слід зазначити, що не було виявлено статистично значущого зв’язку між рівнем прояву мотивації до успіху та емоційного стану у юнацькому віці.

З метою розвитку мотивації досягнення успіху в юнацькому віці запропоновано навчальний курс «Мотивація, шлях до успіху», який можуть проводити практичні психологи в навчальних закладах. Метою навчання є формування сенсу навчання, розвиток формування сенсу навчання, розвиток управлінської мотивації, прагнення до навичок самовдосконалення. Також орієнтована на високі результати та успіх. Сприяти формуванню психологічної культури та мотивації до успіху. Цей тренінг призначений для досягнення потреби в позитивних змінах особистості для підвищення професіоналізму та продуктивності в житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астремська І. В., Заблоцький В. В. Дослідження взаємозв'язку мотивації та рівня домагань серед студентів-психологів. Вікова та педагогічна психологія: Габітус. Вип. 54, 2023. С. 55–59.

2. Богиня Д. П. Еволюція теорій мотивації на рубежі XXI ст. Регіональні перспективи. 2002. Київ. № 3–4 (22–23) С. 5–8.

3. Бандурка О. М. Про сьогодення вищої освіти в Україні. Вища школа. 2011. Львів. № 9. С. 7–15.

4. Божок Н. Психологічні особливості юнацького віку та їх вплив на формування фрустраційної толерантності майбутнього фахівця. *Психологія особистості*. 2013. № 1. С. 187–194.

5. Варбан Є. Психологічна компетентність як запорука життєвого успіху. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство:* науково-методичний збірник ред. кол. Н. Софій (голова) та ін. Київ: Контекст, 2000. С. 114–121.

6. Вербицький А. А., Бакмаева Н. А. Проблема трансформації мотивів і контекстному навчанні. *Питання психології.* 2001. № 4. Харків. С. 93–95.

7. Галузяк В., Сметанський М., Шахов В. Педагогіка: навч. посіб. Вінниця: Державна картографічна фабрика, 2016. 400 с.

8. Гордеева Т. О., Шепелева Е. А. Зовнішня та внутрішня навчальна мотивація успіху школярів. *Вісник. Івано-Франківського университету*. Серія 14. Психологія 2011. №3 С. 33–24.

9. Гомела Д. О. Дослідження мотивації до успіху підлітків в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. Секція XXIII. Психологія та психіатрія № 35 (січень, 2024) С. 473–475.

10. Дніпрова О. А. Динаміка мотивації досягнення у студентів-психологів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2014. № 1. С.17–21.

11. Єльконін Д.Б. Дитяча психологія: навч. посібник для студ. вищих. навч. заклад. 4-е., К.: Видавничий центр «Академія», 2007. 384 с.

12. Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.

13. Занюк С.С. Психологічні закономірності керування мотивацією учіння студентської молоді : автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 20 с.

14. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації навчальної діяльності у студентів та старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота.* 2002. № 8. С. 31–42.

15. Зубцов Д. Депресія: визначення та симптоматика. *Науковий вісник МНУ імені В. Сухомлинського*. 2016. № 1 (16). С. 77–81.

16. Іллін Є.П. Мотивація і мотиви / переклад з рос. мови, передмова та примітки Т.В. Тадеєвої. Тернопіль : Навчальна книга/ Богдан, 2013. 512 с.

17. Каськов І. В., Марчевська А. А. Теоретичні аспекти тривожності та її вплив на самооцінку в юнацькому віці. *Вісник Національного університету оборони України.* 4 (41). 2014. С. 230–235.

18. Канюк С. С. Мотивація діяльності спонукання, активність, успіх. Луцьк, 2008. 198 с.

19. Калюжна Є. М. Особливості взаємозв’язку самооцінки і тривожності у молодшому шкільному віці. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти: електронний науковий журнал*. Запоріжжя, 2015. № 2, Ч. 2. С. 17–22.

20. Климчук В. О. Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності: автореф. дис…. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: 19.00.07. Київ, 2004. 20 с.

21. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.

22. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Харків: вид. центр «ХАІ». 2011. С. 39–42.

23. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 1998. 224 с.

24. Корольчук М. С. Психодіагностика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Ельга; Ніка-Центр, 2012. 400 с.

25. Котик І. О. Практикум із діагностики мотиваційної сфери особистості: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2008. 171 с.

26. Кондратюк С. М. Впевненість у собі як один з аспектів життєвого успіху студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія: Психологічні науки. 2014. Вип. 2(1). С.76–80. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2(1) 15. (дата звернення: 12.12.2024).

27. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.

28. Кревська О. В. Мотиваційні чинники професійної самоефективності особистості. автореферат дис. … канд. психол. наук: 19.00.01 м. Луцьк, 2018. 115 с.

29. Леонтьєв А. Н. Загальне уявлення про мотивацію людини. Психологія. 2004 №1 С.51–65.

30. Лугова В. М., Єрмоленко О. А. Соціально-психологічні аспекти мотивації підприємницької діяльності. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 296–301.

31. Макаренко С. С. Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ,* 2013. Вип. 1. С. 314–323.

32. Макклелланд Д. Мотивація особистості: навчальний посібник. Одеса, 2007. 672 с.

33. Максименко С. Д. Механізми трансформації структурних компонентів діяльності у професійному розвитку особистості в сучасних умовах. *Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях: матеріали міжрегіон. наук. семінару.* Міністерство оборони України. Національний університет оборони України. Київ: НУОУ. 2010. С. 12–14.

34. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т.Елерса.URL: https://stud.com.ua/17007/menedzhment/metodika_diagnostiki_osobistosti_motivatsiyu_uspihu_elersa (дата звернення: 15.12.2024).

35. Методика «Визначення рівня своєї самооцінки» https://www.zpl.zt.ua/wp- ontent/uploads/2024/03/vyznachennya-rivnya-svoyeyi-samootsinky-h.m.-kazantsevoyu.pdf (дата звернення: 15.12.2024).

36. Міхєєва Л. Войцехівська О. Особливості прояву соціальних страхів студентської молоді // Psychology Travelogs. Хмельницький. 2023. С. 1–9.

37. Мішечкіна М. Є. Онтогенетичний вимір упевненості в собі як соціально значущої якості. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ПП Жовтий, 2010. Ч. 4. С. 185–193.

38. Мотивація людини / За матеріалами: Освіта.ua. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10097 (дата звернення: 15.04.2024).

39. Назар Ю. О. Теоретико-психологічний аналіз особливостей процесу досягнення успішності у професійній діяльності особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2013. №10. С. 217–221.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_44 (дата звернення: 16.12.2024).

40. Нестерчук В. П. Організація та мотивація праці : навч. посіб. Київ: Вид-во європ. ун-ту фінансів, інформац. систем, менеджменту і бізнесу, 1999. 88 с.

41. Никоненко О., Лимарева І. Соціально-психологічні чинники формування мотивації досягнень в умовах війни. Вчені записки Університету «КРОК» №1 (73), 2024. С. 244–253.

42. Папуча М. В. Внутрішній світ людини та його становлення. Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2011. 656 с.

43. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва : навчальний посібник. Львів: Плай, 2001. 276 с.

44. Петрова А. С. Особливості психокорекції соціальних страхів у студентів. Автореферат дисертації. Київ. 2015. С. 11–23.

45. Переверзєва В.М. Особливості соціально-ціннісних та навчально-пізнавальних мотивів в ранній юності. URL: http://intkonf.org/kandidat-psihologichnih-nauk-pereverzeva-vm-osoblivosti-sotsialno-tsinnisnih-ta-navchalno-piznavalnih-motiviv-v-ranniy-yunosti/ (дата звернення: 16.03.2024).

46. Піменова О. О, Гапончук О. М. Мотивація до навчання студентів в умовах воєнного стану. *Спеціальні та галузеві соціології*. Габітус. Випуск 47. 2023. С. 36–39.

47. Полат Є. С., Бухаркіна М. Ю., Моісеєва М. В., Петров А. Е. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 272 с.

48. Подшивайлов Ф. М. Мотивація досягнення та рівень розвитку інтелектуальних здібностей старшокласників. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 4. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_4_12 (дата звернення: 16.12.2024).

49. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / укладачі : Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.

50. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці : монографія за ред. Н.В. Павлик. Київ : Логос, 2015. 383 с.

51. Пасечнікова Л.П. Формування успішної особистості: Методичні рекомендації. Донецьк: Каштан, 2008. 72 с.

52. Пасечнікова Л.П. Місія – життєвий успіх. Рідна школа. 2005. № 6. С. 3–9.

53. Пінчук Н. І. Професійно-організаційні чинники мотивації керівників освітніх організацій до вдосконалення психологічної компетентності. *Актуальні проблеми психології*. 2011. Вип. 32. С. 314–319.

54. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки.* 2011. Випуск 14. С. 111–115.

55. Пухно С. В. Психологічні особливості проходження адаптації студентів-першокурсників ВНЗ як чинник процесу формування знань з фізико-математичних дисциплін. *І Міжрегіональна науково-методична конференція.* «Теоретико-методичні засади вивчення сучасної фізики та нанотехнологій у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах». (26 листопада 2015 р.). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 43–45.

56. Прядко Н. О. Мотивація досягнення як детермінанта успіху в професійній діяльності особистості. *Вісник національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.* 2015. № 127. С. 177–180. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1574 (дата звернення: 16.12.2024).

57. Скориніна-Погребна О. В. Моотивація досягнення успіху як технологія формування елітності студенстської молоді. *Соціальні технології*. 2010. № 44. С. 236–239.

58. Сердюк О. Д. Теорія та практика : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2004. 432 с.

59. Тест «Наскільки ти вневнений у собі?» http://www.bibl.kharkiv.ua/testi-molodi/1693-test-naskolko-ty-v-sebe-uveren-a (дата звернення: 14.12.2024).

60. Тренінгова вправа «Чому я тут?» https://naurok.com.ua/zanyattya-z-elementami-treningu-motivaciya-osobistisne-zrostannya-258242.html (дата звернення: 14.12.2024).

61. Тренінгова вправа тест «Чи здатні ви досягти успіху?». https://lyceum21.lviv.ua/files/----------_--_tgzdlx83.pdf (дата звернення: 14.12.2024).

62. Тренінгова вправа «Я заслуговую на…..» https://naurok.com.ua/zanyattya-z-elementami-treningu-dlya-pedagogiv-osobistisne-zrostannya-vchitelya-5736.html (дата звернення: 14.12.2024).

63. Тренінгова вправа «Ловець блага» https://naurok.com.ua/trening-dlya-batkiv-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-psihologichne-zdorov-ya-batkiv-neobhidnoyu-umovoyu-zdorov-ya-ditey-159319.html (дата звернення: 14.12.2024).

64. Тренінгова вправа «Дотягнися до зірок» https://20.lic.zhitomir.ua/treningove-zanyattya-dlya-rozvytku-motyvaczijnoyi-sfery-u-yunaczkomu-viczi/ (дата звернення: 14.12.2024).

65. Тренінгова вправа «Моє майбутнє» https://naurok.com.ua/treningove-zanyattya-moe-maybutne-dlya-uchniv-10-klasu-67393.html (дата звернення: 14.12.2024).

66. Вправа на релаксацію «Під небом блакитним» https://naurok.com.ua/prezentaciya-vpravi-dlya-relaksaci-171558.html (дата звернення: 14.12.2024).

67. Хекхаузен Х. Мотивація і діяльність. Київ. Сенс, 2003. 860 с.

68. Хміль Ф. І. Основи психології менеджменту. Вид 2-ге, випр. доп. Київ : Академвидав, 2007. 576 с.

69. Шмир М. Ф. Мотивація навчання – важлива дидактична умова формування пізнавальної активності в контексті діяльнісного підходу. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Педагогічні науки». 2019. Випуск № 4. С. 218–221.

70. Шибрук О. В. Самооцінка та рівень домагань у структурі Я–концепції курсантів. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2015 III (19), Issue : 38. 123 p. P. 119–122.

71. Шемелюк І. Я. Короткий індекс самоактуалізації та шкала ясності Я–концепції як показники особистісної зрілості. *Практична психологія та соціальна робота*. № 6. 2000.С. 26–27.

72. Krems J. A., Kenrick D. T., Neel R. Individual perceptions of self–actualization: What functional motives are linked to fulfilling one's full potential? Personality and Social Psychology Bulletin, 2017, № 43, 1337–1352. https://doi.org/10.1177/0146167217713191 (дата звернення: 14.12.2024).

73. van Egmond M. C., Navarrete Berges A., Omarshah T., Benton J. The role of intrinsic motivation and the satisfaction of basic psychological needs under conditions of severe resource scarcity. Psychological Science, 2017, № 28, 822–828. https://doi.org/10.1177/0956797617698138 (дата звернення: 14.12.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Результати визначення зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та емоційного стану в юнацькому віці

N опитаних	Показники рівня мотивації до успіху (змінна А)		Показники рівня емоційного стану (змінна В)		d (ранг А-ранг В)	d^2
	Інд.значення	ранг	Інд.значення	ранг		
1	16	15,5	7	16,5	1	1
2	11	7,25	6	12	4,75	22,5
3	13	8	5	7	1	1
4	9	2,5	4	2	0,5	0,25
5	10	4	4	2	2	4
6	16	15,5	7	16,5	1	1
7	20	19	7	16,5	2,5	6,25
8	11	7,25	5	7	0,25	0,006
9	13	8	7	16,5	8,5	72,25
10	15	14	7	16,5	2,5	6,25
11	17	17	6	12	5	25
12	11	7,25	5	7	0,25	0,06
13	13	8	5	7	1	1
14	14	13	5	7	6	36
15	19	18	7	16,5	2,5	6,25
16	3	1	5	7	6	36
17	13	8	6	12	4	16
18	9	2,5	5	7	5,5	30,25
19	11	7,25	4	2	5,25	27,5
20	17	17	6	12	5	25
21	11	7,25	5	7	0,25	0,06
22	13	8	5	7	1	1
23	14	13	5	7	6	36
24	19	18	7	16,5	2,5	6,25
25	3	1	5	7	6	36
26	19	18	7	16,5	2,5	6,25
27	3	1	5	7	6	36
28	13	8	6	12	4	16

29	9	2,5	5	7	5,5	30,25
30	3	1	5	7	6	36

Результат: r_s=0,23

Критичне значення для N=30

N	p	
	0.05	0.01
30	**0.27**	**0.35**

Додаток Б

Таблиця Б.1

Результати визначення зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та самооцінкою в юнацькому віці

N опитаних	Показники рівня мотивації до успіху (змінна А)		Показники рівня самооцінки (змінна В)		d (ранг А-ранг В)	d^2
	Інд.значення	ранг	Інд.значення	ранг		
1	16	15,5	11	10,5	5	25
2	11	7,25	8	8,5	1,25	1,56
3	13	8	15	15	7	49
4	9	2,5	4	3	0,5	0,25
5	10	4	6	4,5	0,5	0,25
6	16	15,5	13	13	2,5	6,25
7	20	19	14	14	5	25
8	11	7,25	11	10,5	3,25	10,56
9	13	8	12	12	4	16
10	15	14	19	17	3	9
11	17	17	17	16	1	1
12	11	7,25	7	6,5	0,75	0,56
13	13	8	3	1,5	6,5	42,25
14	14	13	6	4,5	8,5	72,25
15	19	18	19	18	0	0
16	3	1	8	8,5	7,5	56,25
17	13	8	3	1,5	6,5	42,25
18	9	2,5	7	6,5	4	16
19	11	7,25	20	19	11,75	138,06
20	17	17	8	8,5	1,25	1,56
21	11	7,25	15	15	7	49
22	13	8	4	3	0,5	0,25
23	14	13	6	4,5	0,5	0,25
24	19	18	13	13	2,5	6,25
25	3	1	14	14	5	25
26	19	18	11	10,5	3,25	10,56

27	3	1	12	12	4	16
28	13	8	19	17	3	9
29	9	2,5	17	16	1	1
30	3	1	7	6,5	0,75	0,56

Результат: r_s=0,56

Критичне значення для N=30

N	p	
	0.05	0.01
30	**0.27**	**0.35**

Додаток В

Таблиця В.1

Результати визначення зв'язку між рівнем прояву мотивації до успіху та впевненістю в юнацькому віці

N опитаних	Показники рівня мотивації до успіху (змінна А)		Показники рівня впевненості (змінна В)		d (ранг А-ранг В)	d^2
	Інд.значення	ранг	Інд.значення	ранг		
1	16	15,5	-2	-7,5	8	64
2	11	7,25	+3	+15	7,5	56,25
3	13	8	-1	-10,5	2,5	6,25
4	9	2,5	-8	-1	1,5	2,25
5	10	4	-3	-4,5	0,5	0,25
6	16	15,5	+3	+1,5	14	196
7	20	19	+5	+18	1	1
8	11	7,25	-2	-7,5	0,25	0,06
9	13	8	+1	+12,5	4,5	20,25
10	15	14	-3	-4,5	2,5	6,25
11	17	17	+4	+17	0	0
12	11	7,25	-2	-7,5	0,25	0,06
13	13	8	-2	-7,5	0,5	0,25
14	14	13	-1	-10,5	2,5	6,25
15	19	18	+7	+19	1	1
16	3	1	-5	-3	2	4
17	13	8	+1	+12,5	4,5	20,25
18	9	2,5	-6	-2	0,5	0,25
19	11	7,25	+3	+15	7,75	60,06
20	17	17	-8	-1	1,5	2,25
21	11	7,25	-3	-4,5	0,5	0,25
22	13	8	+3	+1,5	14	196
23	14	13	+5	+18	1	1
24	19	18	-2	-7,5	0,25	0,06
25	3	1	+1	+12,5	4,5	20,25
26	19	18	-3	-4,5	2,5	6,25
27	3	1	+4	+17	0	0

28	13	8	-2	-7,5	0,25	0,06
29	9	2,5	-2	-7,5	0,5	0,25
30	3	1	-1	-10,5	2,5	6,25

Результат: r_s=0,52

Критичне значення для N=30

N	p	
	0.05	0.01
30	**0.27**	**0.35**